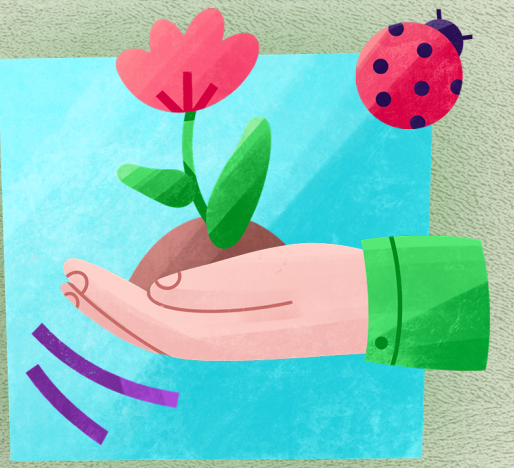

ΜΙΑ ΠΡΑΣΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

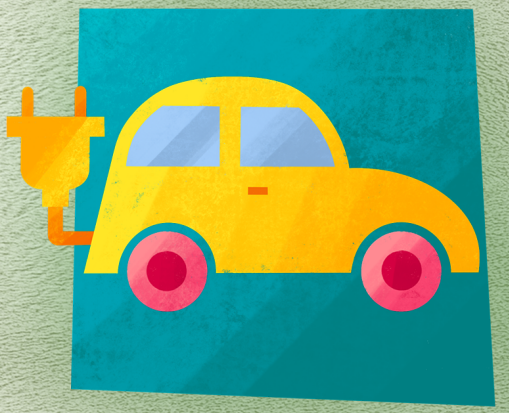

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Ελλάδα

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ
Ελλάδα

Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας
Αριστοτέλους 3, 54624
Θεσσαλονίκη
T +30 2310 282829, F +30 2310 282832
E info@gr.boell.org, N www.gr.boell.org

Σε συνεργασία με την Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Άνεμος Ανανέωσης

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ

Υπεύθυνος έκδοσης:
Μιχάλης Γουδής

Επιμέλεια Κειμένου:
Ελένη Σαμαρά

Συγγραφή Μελέτης:
Ιωσήφ Μποτετζάγιας PhD

Σχεδιασμός/layout:
Ερρίκος Κούνιο

Επιστημονική επιμέλεια:
Κυριακή Μεταξά

Διατίθεται ηλεκτρονικά στο: www.gr.boell.org

1η ΕΚΔΟΣΗ: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2023
ISBN: 978-618-5580-32-2

Οι απόψεις που διατυπώνονται στο παρόν κείμενο δεν εκφράζουν κατ' ανάγκην την άποψη του εκδότη.

Το έργο με τίτλο ΜΙΑ ΠΡΑΣΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ΚΑΙ ΟΛΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ με εκδότη το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας διατίθεται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση – Παρόμοια Διανομή 4.0 Διεθνές (CC BY-NC-SA 4.0)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Τι είναι η Πράσινη Συμφωνία; 8

2. Η Πράσινη Συμφωνία και ο μετασχηματισμός της οικονομίας 10

2.1 Ενέργεια 11

2.1.1 Ποιο είναι το κλιματικό αποτύπωμα της ενέργειας; 11

2.1.2 Ποιοι είναι οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για την ενέργεια; 12

2.1.3 Προσοχή στο Κενό! Πράσινη Συμφωνία και ενεργειακή φτώχεια 12

2.1.4 Προτεινόμενο Σχέδιο Δράσης για την Ελλάδα στον τομέα της ενέργειας 13

2.1.5 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Κοπεγχάγη (Δανία) 15

2.2 Αγροτικός τομέας 15

2.2.1 Ποιο είναι το κλιματικό αποτύπωμα της αγροτικής παραγωγής; 15

2.2.2 Ποιοι είναι οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για τον αγροτικό τομέα; 16

2.2.3 Προσοχή στο Κενό! Η Πράσινη Συμφωνία και η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική 17

2.2.4 Προτεινόμενο Σχέδιο Δράσης για την Ελλάδα στον αγροτικό τομέα 18

2.2.5 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Green Earth Organics (Γκαλ-γουέι, Ιρλανδία) 19

2.3 Μεταφορές 19

2.3.1 Ποιο είναι το κλιματικό αποτύπωμα των μεταφορών; 19

2.3.2 Ποιοι είναι οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για τον τομέα των μεταφορών; 19

2.3.3 Προσοχή στο Κενό! Η Πράσινη Συμφωνία και η παντοκρατορία του Ι.Χ. 20

2.3.4 Προτεινόμενο Σχέδιο Δράσης για την Ελλάδα στον τομέα των μεταφορών 20

2.3.5 Καλές Πρακτικές: Κάν' το όπως το Westhafen (Behala) (Βερολίνο, Γερμανία) 22

2.4 Από τη Γραμμική Οικονομία στην Κυκλική Οικονομία **22**
2.4.1 Ποια είναι η σημερινή κατάσταση; 23
2.4.2 Τι πρέπει να κάνει η Ελλάδα για την Κυκλική Οικονομία 23
2.4.3 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Ecoelastika (Ελλάδα) 24
3. Η Πράσινη Συμφωνία και ο μετασχηματισμός της κοινωνίας **25**
3.1 Προετοιμάζοντας τους Έλληνες «πράσινους» πολίτες του 2050 **26**
3.1.1 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Φερράρα (Ιταλία) 28
3.2 Η Πράσινη Συμφωνία και η ισότητα των φύλων **29**
3.2.1 Μια Πράσινη Συμφωνία για όλα τα φύλα 29
3.2.2 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Αυστρία 30
3.3 Πράσινη Συμφωνία και Τοπική Αυτοδιοίκηση **31**
3.3.1 Για μια Πράσινη Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση 31
3.3.2 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Γάνδη (Βέλγιο) 32
3.4 Η Πράσινη Συμφωνία και η Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) **32**
3.4.1 Πώς μπορεί να συνεισφέρει η ΚΑΛΟ στην Πράσινη Συμφωνία; 34
3.4.2 Ενισχύοντας την ΚΑΛΟ στην Ελλάδα 35
3.4.3 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως οι Από Κοινού – Κοινωνικός Συνεταιρισμός Αυτάρκειας, Κρήτη (Ελλάδα) 36
Αντί επιλόγου: Μία ΝΕΑ Πράσινη Συμφωνία(;) **38**

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και η ανάγκη εστίασης εν μέσω πολλαπλών κρίσεων

Διαχρονικά, είναι συχνό φαινόμενο νομοθετικές πρωτοβουλίες που υιοθετούνται στις Βρυξέλλες να εκλαμβάνονται από τους πολίτες των κρατών-μελών της Ε.Ε. ως αφηρημένα μέτρα, τα οποία δεν είναι σαφές πώς επηρεάζουν τη ζωή τους. Έτσι, παραμένει πρόκληση το πώς η Ευρωπαϊκή διάσταση εγγράφεται στη συνείδηση των πολιτών, όταν η συζήτηση δεν αφορά έργα υποδομής με φυσική υπόσταση. Μέσα από έναν συνηθισμένο κύκλο ανακοινώσεων, χρημάτων που διατίθενται και πολιτικών δηλώσεων που ενισχύουν την εθνική οπτική στα πράγματα, συχνά η ουσία χάνεται, με αποτέλεσμα και το προφίλ της Ε.Ε. να πλήττεται, και τα Ευρωπαϊκά προγράμματα να μην έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Τα τελευταία χρόνια, μια σειρά από συμβάντα απαίτησαν γρήγορη και συντονισμένη δράση από τις Βρυξέλλες για την αντιμετώπιση ζητημάτων που δεν βρίσκονταν στην Ευρωπαϊκή ατζέντα. Η πανδημία, πέρα από τη συνεργασία στην παρασκευή και διανομή των εμβολίων, πυροδότησε και τη δημιουργία του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας. Η ρωσική εισβολή και ο πόλεμος στην Ουκρανία με τη συνακόλουθη ενεργειακή κρίση οδήγησαν στο σχέδιο REPowerEU, που επιδιώκει να θέσει ένα πλαίσιο για την ενεργειακή ασφάλεια με τρόπο οικονομικά προσιτό και βιώσιμο.

Αρκετά πριν από αυτά τα γεγονότα, στις 11 Δεκεμβρίου 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε μία από τις πρώτες σημαντικές ανακοινώσεις της Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, παρουσίαζε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (ΕΠΣ). Αυτό το φιλόδοξο και πολύπλευρο σχέδιο αποσκοπούσε να αποτελέσει τον οδηγό προκειμένου να αναδειχθεί η Ευρώπη πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρος. Στην πορεία, συνδέθηκε και με τα βήματα αντιμετώπισης της πανδημίας COVID-19 και με τα μέτρα που ελήφθησαν για την ενεργειακή κρίση. Αλήθεια, πόσοι πολίτες σε ολόκληρη την Ευρώπη αντιλαμβάνονται τι σημαίνει η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία και πόσοι θα ήταν σε θέση να την αξιολογήσουν κριτικά ως προς την εφαρμογή της σε εθνικό επίπεδο;

Επιλέξαμε να αναλύσουμε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, προσεγγίζοντάς την μέσα από τη δυναμική που θα μπορούσε να λάβει στο ελληνικό εθνικό πλαίσιο. Μετά τα πρώτα βήματα που περιλάμβαναν μια σειρά θεματικών άρθρων και μια έρευνα κοινής γνώμης, τα οποία δημοσιεύτηκαν στην ιστοσελίδα μας, το παρόν policy brief προτείνει πώς η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί με τον καλύτερο τρόπο από την ΕΠΣ. Με δεδομένο ότι ερχόμαστε αντιμέτωποι/ες με τη νέα πραγματικότητα των διαρκών και παράλληλων κρίσεων (permacrisis), είναι σημαντικό να μπορέσουμε να διατηρήσουμε τόσο ως πολίτες, όσο πολύ περισσότερο και ως αρχές, την εστίασή μας σε όσα πρέπει να γίνουν για τον περιορισμό των επιπτώσεων της κλιματικής κρίσης. Της κρίσης που συνιστά πλέον το υπόβαθρο της καθημερινότητάς μας και μας καλεί να αλλάξουμε δραστικά τον τρόπο που κάνουμε τα πράγματα. Ας αξιοποιήσουμε τα εργαλεία που έχουμε στα χέρια μας, όπως την ΕΠΣ.

Μιχάλης Γουδής
Διευθυντής, Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Γραφείο Θεσσαλονίκης – Ελλάδα

Τι είναι η Πράσινη Συμφωνία;

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία φιλοδοξεί να μετατρέψει τις προκλήσεις της κλιματικής κρίσης και του περιβάλλοντος σε ευκαιρίες σε όλους τους τομείς της οικονομίας και της κοινωνίας.

Τον Ιούλιο του 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε μια σειρά προτάσεων για την υλοποίηση της «Πράσινης Συμφωνίας» (Green Deal), με στόχο να καταστεί η Ευρωπαϊκή Ένωση «κλιματικά ουδέτερη» έως το 2050. Η συμφωνία προβλέπει τη λήψη των απαραίτητων μέτρων ώστε, το 2050, να αφαιρείται από την ατμόσφαιρα ποσότητα αερίων του θερμοκηπίου (ΑτΘ) ίση με την ποσότητα που εκλύεται. Για να επιτευχθεί αυτό, έχει οριστεί ως ενδιάμεσος στόχος η μείωση των εκπομπών ΑτΘ κατά τουλάχιστον 55% έως το 2030, συγκριτικά με τα επίπεδα του 1990. Ο τρέχων στόχος για την Ελλάδα, όπως ορίστηκε στο Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (2019), είναι να μειωθούν οι εκπομπές ΑτΘ της χώρας κατά 42%.

Το όραμα της Πράσινης Συμφωνίας αναλύεται σε τρεις στόχους:

- ✓ Μηδενικές καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050
- ✓ Οικονομική ανάπτυξη αποσυνδεδεμένη από τη χρήση πόρων
- ✓ Κανένας άνθρωπος και καμία περιφέρεια δεν μένουν στο περιθώριο

Τους περασμένους μήνες, το Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας και η ΚΟΙΝΣΕΠ Άνεμος Ανανέωσης ζήτησαν από ερευνητές/ερευνήτριες, εκπροσώπους επαγγελματικών φορέων και ειδικούς να διατυπώσουν τις απόψεις τους για το πώς θα (πρέπει να) μοιάζει η Πράσινη Συμφωνία ειδικά για την Ελλάδα. Στο παρόν κείμενο παρουσιάζεται μια σύνοψη των απόψεων αυτών και παράλληλα μια πρόταση για το πώς θα πρέπει να διαμορφωθεί ένα Ελληνικό Green Deal, το οποίο δεν θα επιτυγχάνει απλώς τους καθορισμένους περιβαλλοντικούς στόχους, αλλά θα συμβάλλει στην ουσιαστική κοινωνικοοικονομική αλλαγή.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Μια Πράσινη Συμφωνία για την Ελλάδα – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Άνεμος Ανανέωσης

Διαβάστε το αφιέρωμα εδώ

Η Πράσινη Συμφωνία και ο μετασχηματισμός της οικονομίας

Το κύριο αίτιο της περιβαλλοντικής κρίσης που βιώνουμε σήμερα είναι ο τρόπος που είναι δομημένη και λειτουργεί η οικονομία μας. Ο τρόπος που παράγουμε τα προϊόντα που καταναλώνουμε, από πού αντλούμε την ενέργεια που χρειαζόμαστε, πώς μετακινούμαστε, από πού προέρχεται η τροφή μας, τι κάνουμε με τα απορρίμματά μας. Για να επιτύχει η Πράσινη Συμφωνία χρειάζονται αλλαγές, τόσο στους διαφόρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, όσο και στην καθαυτή δομή της οικονομίας μας.

Για να επιτύχει η Πράσινη Συμφωνία χρειάζονται αλλαγές, τόσο στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, όσο και στην καθαυτή δομή της οικονομίας μας.

2.1 Ενέργεια

2.1.1 Ποιο είναι το κλιματικό αποτύπωμα της ενέργειας;

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η παραγωγή και η χρήση ενέργειας ευθύνεται για πάνω από το 75% των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (ΑτΘ), ενώ ειδικά ο τομέας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας ευθύνεται για το 25% των συνολικών εκπομπών της Ένωσης. Τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει βήματα για την «απανθρακοποίηση» (decarbonization) του τομέα (ηλεκτρικής) ενέργειας. Μεταξύ 1990 και 2021, οι εκπομπές ΑτΘ από την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μειώθηκαν κατά σχεδόν 52%. Επίσης, το 2021 το 11,8% της καταναλώμενης ενέργειας (και το 38% της καταναλώμενης ηλεκτρικής ενέργειας) στην Ευρωπαϊκή Ένωση προερχόταν από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ).

Ο τομέας της παραγωγής ενέργειας ευθύνεται για το 25% των συνολικών εκπομπών Ατθ στην ΕΕ.

Η ενεργειακή κρίση και η εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία κατέδειξαν ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση και τα περισσότερα κράτη μέλη της εξαρτώνται ακόμα σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο από τις εισαγωγές ρωσικού αερίου και πετρελαίου, αλλά από τα ορυκτά καύσιμα γενικώς, που στο μεγαλύτερο μέρος τους εισάγονται από περιοχές εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ενδεικτικά, περίπου δεκαέξι μήνες μετά την έναρξη του πολέμου στις 24 Φεβρουαρίου 2022, υπολογίζεται ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε ξοδέψει περισσότερα από 156 δις Ευρώ για εισαγωγές άνθρακα, πετρελαίου και ορυκτού αερίου από την Ρωσία.

Στην Ελλάδα, το 2019, 19,7% της καταναλώμενης ενέργειας (και 31,3% της καταναλώμενης ηλεκτρικής ενέργειας) προερχόταν από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ). Αντίστοιχα, μεταξύ 1990 και 2021, οι εκπομπές ΑτΘ από την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μειώθηκαν σχεδόν κατά 66,5%. Παρόλα αυτά, ο κλάδος των βιομηχανιών ενέργειας συνεχίζει να παραμένει ο σημαντικότερος «παραγωγός» εκπομπών ΑτΘ στη χώρα μας (36% του συνόλου για το 2019).

Παρά τις προσπάθειες των τελευταίων ετών για απανθρακοποίηση του τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, ο κλάδος των βιομηχανιών ενέργειας παραμένει ο σημαντικότερος παράγοντας εκπομπών Ατθ στη χώρα μας.

Κατά το ίδιο διάστημα καταγράφεται σημαντική μείωση της συμμετοχής του λιγνίτη στην ηλεκτροπαραγωγή, με το κενό να καλύπτεται σε μεγάλο ποσοστό από τις εισαγωγές αερίου, κατά 40–50% από τη Ρωσία, και ηλεκτρικής ενέργειας από γειτονικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Βουλγαρίας που εξάγει ενέργεια που παράγεται από το πυρηνικό εργοστάσιο στο Κοζλοντούι και από λιγνιτικές μονάδες. Είναι θετικό ότι ταυτόχρονα αυξήθηκε η παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος από ανανεώσιμες

πηγές. Εντούτοις, η Ελλάδα βρίσκεται στην 5η θέση ως προς τον βαθμό εξάρτησης από εισαγωγές ενέργειας, με ποσοστό 73,5% έναντι 55,5% της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Eurostat, 2021). Το μεγαλύτερο μέρος του εισαγόμενου ορυκτού αερίου της χώρας έρχεται από τη Ρωσία (39,9%), το Αζερμπαϊτζάν (19,4%) και τις ΗΠΑ (17,5%) την Αλγερία (7,7%) και το Κατάρ (6,8%) (δεδομένα 2021) .

2.1.2 Ποιοι είναι οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για την ενέργεια;

Η Πράσινη Συμφωνία επιδιώκει τη μετάβαση στην καθαρή ενέργεια, με απώτερο στόχο τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των Ευρωπαίων πολιτών. Επιμέρους στόχοι είναι:

Προϋποθέσεις για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των Ευρωπαίων πολιτών αποτελούν η εξασφάλιση σταθερής και οικονομικά προσιτής ενέργειας, η διασύνδεση και ψηφιοποίηση της αγοράς ενέργειας στην ΕΕ, και η προώθηση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων και των ΑΠΕ στην παραγωγή ενέργειας.

- ✓ Η διασφάλιση του ασφαλούς και οικονομικά προσιτού ενεργειακού εφοδιασμού της ΕΕ.
- ✓ Η δημιουργία πλήρως ολοκληρωμένης, διασυνδεδεμένης και ψηφιοποιημένης αγοράς ενέργειας στην ΕΕ.
- ✓ Η προώθηση της ενεργειακής απόδοσης γενικά, η βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των κτιρίων, και η ανάπτυξη ενός τομέα παραγωγής ενέργειας που θα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Για την επίτευξη των παραπάνω, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προτείνει νέους δεσμευτικούς στόχους για το 2030: μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55%, αύξηση του στόχου συμμετοχής των ΑΠΕ στο ενεργειακό μείγμα από 32% σε 40%, και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης από 32,5% σε 36% και 39% για την κατανάλωση τελικής και πρωτογενούς ενέργειας, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με το τρέχον Εθνικό Σχέδιο για τη Ενέργεια και την Κλιματική Αλλαγή (2019), η Ελλάδα επιδιώκει 35% συμμετοχή των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας το 2030, στόχος που κρίνεται αρκετά φιλόδοξος. Αναφορικά με την ενεργειακή απόδοση, ο στόχος της χώρας μας για μείωση της κατανάλωσης κατά 38% το 2030 (σε σχέση με το 2017) κρίθηκε μέτριος/χαμηλός από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ήδη το 2019, πριν από το ξέσπασμα της πανδημίας, 50 εκατομμύρια ευρωπαϊκά νοικοκυριά ζούσαν σε συνθήκες ενεργειακής φτώχειας, δηλαδή αδυνατούσαν να θερμάνουν/ψύξουν επαρκώς την κατοικία τους.

2.1.3 Προσοχή στο Κενό! Πράσινη Συμφωνία και ενεργειακή φτώχεια

Ένα καίριο ερώτημα είναι πώς οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για εξοικονόμηση ενέργειας -ειδικά στον τομέα των κτιρίων- δεν θα έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής των πλέον ευάλωτων πολιτών. Το πακέτο "Fit for 55" (αλλαγή της Ευρωπαϊκής νομοθεσίας για το κλίμα και την ενέργεια, προκειμένου να επιτευχθεί μείωση των καθαρών εκπο-

μπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55% ως το 2030), το οποίο επεκτείνει τον μηχανισμό εμπορίας αδειών εκπομπών ΑΤΘ (ETS) και στον τομέα των κτιρίων, προβλέπεται ότι θα αυξήσει κατά 429 ευρώ/έτος μεσοσταθμικά τους λογαριασμούς ενέργειας των Ευρωπαϊκών νοικοκυριών. Αυτή η εξέλιξη μπορεί να έχει δραματικές συνέπειες στη δυνατότητα των Ευρωπαίων πολιτών να καλύψουν τις ανάγκες τους για μια αξιοπρεπή διαβίωση: ήδη το 2021, 7% του πληθυσμού της ΕΕ αδυνατούσε να θερμάνει επαρκώς την κατοικία του, δηλαδή ζούσε σε καθεστώς «ενεργειακής φτώχειας», ενώ η κατάσταση ήταν χειρότερη για τους πιο αδύναμους – το 18,2% των Ευρωπαίων που ζούσαν στο όριο της φτώχειας βίωναν παράλληλα και «ενεργειακή φτώχεια». Η σημερινή ενεργειακή κρίση εκτινάσσει τα ποσοστά ενεργειακής φτώχειας, με σημαντικό ποσοστό των μεσαίων στρωμάτων να προστίθεται στις κοινωνικές ομάδες που αντιμετώπιζαν ήδη παρόμοια προβλήματα.

Πώς όμως οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για εξοικονόμηση ενέργειας στα κτίρια δεν θα επιβαρύνουν τους πλέον ευάλωτους πολίτες;

Τα προτεινόμενα μέτρα μετριασμού των επιπτώσεων, όπως τα κονδύλια από το Κοινωνικό Κλιματικό Ταμείο (Social Climate Fund), δεν επαρκούν για να καλύψουν τις ανάγκες των πιο ευάλωτων, αφενός, γιατί προορίζονται για μια ευρύτερη ομάδα χρηστών (τόσο στον κτιριακό τομέα όσο και στον τομέα των μεταφορών) και αφετέρου, γιατί έχουν κυρίως την μορφή επιδοτήσεων (μέρους) του κόστους ενέργειας. Συνεπώς, αυτό που χρειάζεται είναι περισσότερα κονδύλια που θα δαπανώνται για την πλήρη κάλυψη των εξόδων ενεργειακής αναβάθμισης των κατοικιών των οικονομικά ασθενέστερων και των πλέον ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (κατ' αναλογία του προγράμματος Better Energy Warmer Homes Scheme που εφαρμόζει η Ιρλανδία).

Αυτό που χρειάζεται είναι περισσότερα κονδύλια, τα οποία θα κατευθύνονται στην πλήρη κάλυψη των εξόδων ενεργειακής αναβάθμισης των κατοικιών των οικονομικά ασθενέστερων και των πλέον ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

2.1.4 Προτεινόμενο Σχέδιο Δράσης για την Ελλάδα στον τομέα της ενέργειας

Παρότι ακρογωνιαίος λίθος των Εθνικών Σχεδίων για την Ενέργεια και το Κλίμα είναι η αρχή της «Ενεργειακής Απόδοσης Πρώτα», σε αυτό ακριβώς το σημείο εκδηλώνεται και η μεγαλύτερη υστέρηση της Ελλάδας. Η χώρα μας εστιάζει κυρίως στην αλλαγή του ενεργειακού μείγματος μέσω της επέκτασης του δικτύου και των εισαγωγών ορυκτού αερίου, ενώ προχωρά και σε αναζήτηση κοιτασμάτων ορυκτών καυσίμων, υιοθετώντας την προσέγγιση ότι το ορυκτό αέριο είναι αναγκαίο καύσιμο για την ενεργειακή μετάβαση και όχι μέρος του προβλήματος. Όμως, ακόμα και ως μεταβατική λύση, η αξιοποίηση εθνικών ορυκτών πόρων έχει ορίζοντα υλοποίησης τουλάχιστον 10–20 έτη, οπότε και θα πρέπει να μηδενιστεί η χρήση τους. Επιπλέον, οι πολιτικές αυτές έχουν χρηματοδοτικές ανάγκες σχεδόν τριπλάσιες από αυτές που κατευθύνονται στην ενεργειακή εξοικονόμηση. Συνεπώς, αυτή η προσέγγιση είναι πολλαπλά προβληματική, καθώς:

- ✓ Το ορυκτό αέριο προφανώς δεν μπορεί να είναι το καύσιμο μιας κοινωνίας μηδενικού άνθρακα.

Better Energy Warmer Homes Scheme – Sustainable Energy Authority of Ireland

Η επιμονή της χώρας στα ορυκτά καύσιμα αποτελεί μια πολλαπλά προβληματική προσέγγιση. Αντίθετα, η προώθηση της εξοικονόμησης ενέργειας παράγει πολλαπλά οφέλη.

- ✓ Θα γίνεται όλο και πιο ακριβό για τον καταναλωτή, καθώς θα υπόκειται σε φόρο άνθρακα.
- ✓ Είναι πολύ λιγότερο αποδοτικό συγκριτικά με μια αντλία θερμότητας (98,7% έναντι >300% απόδοση).
- ✓ Τα ορυκτά καύσιμα δημιουργούν πολύ λιγότερες θέσεις εργασίας ανά εκατομμύριο επένδυσης συγκριτικά με μια αντίστοιχη επένδυση σε ΑΠΕ ή σε έργα εξοικονόμησης ενέργειας.
- ✓ Επενδύοντας σήμερα στα «νέα» ορυκτά καύσιμα, όπως το ορυκτό αέριο, ουσιαστικά αυξάνεται το αυριανό κόστος μετάβασης σε καθαρές μορφές ενέργειας (το παράδειγμα της Ολλανδίας, η οποία εγκαταλείπει το ορυκτό αέριο, δείχνει ένα κόστος 30-40.000 Ευρώ/νοικοκυριό για αλλαγή καυσίμου).
- ✓ Η εξοικονόμηση ενέργειας έχει προφανές οικονομικό όφελος για τον τελικό καταναλωτή.

Χαρακτηριστικά, για κάθε 1 εκατ. € που επενδύεται δημιουργούνται περίπου 18 θέσεις εργασίας στην ενεργειακή ανακαίνιση κτιρίων στην Ευρώπη, οι οποίες είναι μακράς διάρκειας και σε τοπικό επίπεδο, έναντι μόλις 5 θέσεων εργασίας στα ορυκτά καύσιμα.

Συνεπώς, χρειάζεται να συμφωνήσουμε σε ένα Σχέδιο Δράσης το οποίο θα μεγιστοποιεί τις πιθανότητες να επιτύχει η Ελλάδα τους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας για την Ενέργεια, διασφαλίζοντας ταυτόχρονα την κοινωνική συνοχή. Ένα τέτοιο Σχέδιο Δράσης θα πρέπει:

- ✓ Να δίνει προτεραιότητα σε επενδύσεις εξοικονόμησης ενέργειας (π.χ. ενεργειακές αναβαθμίσεις κτιρίων) έναντι επενδύσεων παροχής ενέργειας (π.χ. επέκταση ή κατασκευή νέων δικτύων).
- ✓ Να προωθεί την προοδευτική τιμολόγηση άνθρακα.
- ✓ Να προωθεί τα έργα ΑΠΕ και ανάπτυξης ενεργειακής τεχνολογίας/καινοτομίας (π.χ. τεχνολογία πράσινου υδρογόνου), ειδικά στην περιοχές που θίγονται από την απολιγνιτοποίηση.
- ✓ Να λαμβάνει υπόψη τα μαθήματα του παρελθόντος σχετικά με τη χωροθέτηση ΑΠΕ, η οποία πρέπει να γίνεται μετά από εκτενή κοινωνική διαβούλευση, με μέγιστη συναίνεση και με σεβασμό στη διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- ✓ Να περιορίζει την «ενεργειακή φτώχεια» και να προωθεί τον εκδημοκρατισμό της παραγωγής/κατανάλωσης ενέργειας μέσα από την προώθηση/ενίσχυση των ενεργειακών συνεταιρισμών πολιτών.

Διαδικτυακός διάλογος: 6 ματιές σε 4 ερωτήματα για την ανάπτυξη των ΑΠΕ – Ιδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, The Green Tank

2.1.5 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Κοπεγχάγη (Δανία)

Το 2000 εγκαινιάστηκε στην Κοπεγχάγη ένα παράκτιο αιολικό πάρκο 20 ανεμογεννητριών ισχύος 2MW η καθεμία. Το ενδιαφέρον με το συγκεκριμένο πάρκο είναι ότι ήταν όραμα μιας ομάδας πολιτών της Κοπεγχάγης και αποτελεί συνιδιοκτησία του Δήμου της Κοπεγχάγης και της ενεργειακής κοινότητας «Middelgrundens Vindmøllelaug (Middelgrunden Wind Turbine Cooperative)». Σήμερα τα μέλη-μέτοχοι είναι περισσότεροι από 8.500 πολίτες από όλη τη Δανία και παράγεται ρεύμα για 40.000 νοικοκυριά της Κοπεγχάγης. Όταν λειτούργησε το Middelgrunden ήταν το μεγαλύτερο (θαλάσσιο) αιολικό πάρκο του κόσμου και μέχρι σήμερα αποτελεί ένα φωτεινό παράδειγμα συνεργατικής διαχείρισης των κοινών πόρων και ενεργειακής δημοκρατίας.[1]

UNITED

Offshore Wind and Tourism in Denmark – UNITED H2020 Project

2.2 Αγροτικός τομέας

2.2.1 Ποιο είναι το κλιματικό αποτύπωμα της αγροτικής παραγωγής;

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι εκπομπές ΑτΘ από τον αγροτικό τομέα έχουν μειωθεί κατά 20% σε σχέση με το 1990, αλλά από το 2010 και μετά παραμένουν σχετικά σταθερές. Το 2019, ο αγροτικός τομέας ήταν ο τρίτος μεγαλύτερος «παραγωγός» ΑτΘ στην ΕΕ.

Η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας. Εντούτοις, ο αγροτικός τομέας παρουσιάζει τη μικρότερη μείωση εκπομπών την περίοδο 2010–2019.

Στην Ελλάδα, ο αγροτικός τομέας είναι μεταξύ αυτών με την μικρότερη συνεισφορά σε εκπομπές ΑτΘ (9% το 2019). Ταυτόχρονα, είναι ο τομέας που, μαζί με τον τομέα των μεταφορών, σημείωσε την μικρότερη μείωση εκπομπών την περίοδο 2005–2019 (13% έναντι 36% που ήταν η συνολική μείωση των εκπομπών στην Ελλάδα). Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα έχει κάνει σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας. Το 2021, 10,15% των καλλιεργούμενων εκτάσεων της χώρας είχαν βιολογική πιστοποίηση (έναντι 9,9% για το σύνολο της ΕΕ), ενώ η Ελλάδα είναι στην πρώτη τετράδα των κρατών μελών για βιολογικά βοοειδή, γαλακτοπαραγωγές αγελάδες, και αρνιά και κατσίκια (ως ποσοστό του συνολικού αριθμού).

Meat Atlas 2021 Facts and figures about the animals we eat – Heinrich-Böll-Stiftung, Friends of the Earth Europe & BUND

Διαβάστε τη δημοσίευση εδώ

1. Hans Chr Sørensen, Stefan Naef, Jens H. Larsen, The Middelgrunden Offshore Wind Farm, ISBN: 87-986690-3-6: https://base.socioeco.org/docs/a118_doc1.pdf

Ο Ευρωπαϊκός Κλιματικός Νόμος αναγνωρίζει τη σημασία των υδροβιότοπων και της γεωργίας στη μείωση των εκπομπών ΑτΘ.

Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική με τίτλο «Από το αγρόκτημα στο πιάτο» φιλοδοξεί να κάνει τα συστήματα παραγωγής της τροφής μας πιο δίκαια, πιο υγιεινά και πιο φιλικά προς το περιβάλλον.

Agriculture Atlas 2019 Facts and Figures on EU Farming Policy – Heinrich-Böll-Stiftung, Friends of the Earth Europe, BirdLife International

2.2.2 Ποιοι είναι οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για τον αγροτικό τομέα;

Στις ευρωπαϊκές στρατηγικές για την μείωση των εκπομπών ΑτΘ, η μόνη άμεση σύνδεσή τους με τον αγροτικό τομέα βρίσκεται στον Ευρωπαϊκό Κλιματικό Νόμο (2020), ο οποίος αναγνωρίζει τη σημασία της διατήρησης των υδροβιότοπων ως φυσικές καταβόθρες άνθρακα και προβλέπει περαιτέρω μειώσεις εκπομπών ΑτΘ από τη γεωργία.

Μέρος της ευρύτερης Πράσινης Συμφωνίας για τον αγροτικό τομέα πρέπει να θεωρείται και η Ευρωπαϊκή Στρατηγική με τίτλο «Από το αγρόκτημα στο πιάτο». Αυτή η στρατηγική φιλοδοξεί να κάνει τα συστήματα παραγωγής τροφίμων πιο δίκαια, πιο υγιεινά και πιο φιλικά προς το περιβάλλον, και έχει ως στόχο έναν αγροτικό τομέα ο οποίος:

- ✓ Έχει ουδέτερο ή θετικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα.
- ✓ Βοηθάει στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και στην προσαρμογή στις επιπτώσεις της.
- ✓ Αντιστρέφει την πορεία απώλειας της βιοποικιλότητας.
- ✓ Εξασφαλίζει την επισιτιστική ασφάλεια, τη διατροφή και τη δημόσια υγεία.
- ✓ Διασφαλίζει ότι όλοι έχουν πρόσβαση σε επαρκή, ασφαλή, θρεπτικά και βιώσιμα τρόφιμα.
- ✓ Διατηρεί προσιτές τις τιμές των τροφίμων, ενώ παράλληλα δημιουργεί πιο δίκαιες οικονομικές απολαβές για τους παραγωγούς.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ενίσχυση βιώσιμων πρακτικών στον τομέα της γεωργίας. Στο πλαίσιο της Στρατηγικής παρουσιάστηκε το Σχέδιο Δράσης για την ανάπτυξη της βιολογικής παραγωγής. Το Σχέδιο θέτει ως γενικό στόχο την ενίσχυση της παραγωγής και της κατανάλωσης βιολογικών προϊόντων, την αύξηση των γεωργικών εκτάσεων υπό βιολογική γεωργία σε ποσοστό 25% -από 8,5% που είναι σήμερα- και την αύξηση της υδατοκαλλιέργειας.

2.2.3 Προσοχή στο Κενό! Η Πράσινη Συμφωνία και η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική

Η ναυαρχίδα των παρεμβάσεων της ΕΕ στον αγροτικό τομέα υπήρξε διαχρονικά η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) – ένα σύστημα επιδοτήσεων και ενισχύσεων της αγροτικής παραγωγής το οποίο το 2021 απορροφούσε το 1/3 του προϋπολογισμού της ΕΕ. Δυστυχώς, παρά τα τεράστια κονδύλια, μέχρι στιγμής η ΚΑΠ συμβάλλει ελάχιστα στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής: σύμφωνα με έκθεση του Ευρωπαϊκού Ελεγκτικού Συνεδρίου (European Court of Auditors, Ιούνιος 2021) -το όργανο που ελέγχει τη χρηστή και βέλτιστη χρήση των πόρων της ΕΕ- τα 100 δισεκατομμύρια Ευρώ των πόρων της ΚΑΠ που διατέθηκαν για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής την περίοδο 2014–2020 είχαν «μικρή επίδραση» στον περιορισμό των εκπομπών ΑτΘ.

Με δεδομένα τους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας, τη συνεισφορά του αγροτικού τομέα στις εκπομπές ΑτΘ, και την περιορισμένη κλιματική απόδοση των σχετικών μέτρων κατά το παρελθόν, θα ανέμενε κανείς μια πολύ δυναμική και φιλόδοξη νέα ΚΑΠ (για την περίοδο έως το 2027). Αυτό δυστυχώς δεν ισχύει, παρά τις όποιες θετικές πρωτοβουλίες – όπως η θεσμοθέτηση των «οικο-προγραμμάτων» (eco-schemes) και των «κοινωνικών προϋποθέσεων» (social conditionality). Στο πλαίσιο των οικο-προγραμμάτων, το 25% του (οικονομικά κυρίαρχου) Πυλώνα Ι της ΚΑΠ θα κατευθύνεται στη χρηματοδότηση αγροτών που αναλαμβάνουν δράσεις φιλικές προς το περιβάλλον και το κλίμα (π.χ. μειωμένη χρήση φυτοφαρμάκων), ενώ οι κοινωνικές προϋποθέσεις προβλέπουν ότι οι δικαιούχοι θα πρέπει να σέβονται στοιχεία του Ευρωπαϊκού κοινωνικού και εργατικού δικαίου προκειμένου να λαμβάνουν κονδύλια της ΚΑΠ. Αυτά τα θετικά βήματα, όμως, υπονομεύονται καθώς, αφενός, η χρηματοδότηση για τα «οικο-προγράμματα» μπορεί να μειωθεί μέχρι και το μισό, με τα διαθέσιμα κονδύλια να μεταφέρονται σε δράσεις που δεν έχουν ξεκάθαρο περιβαλλοντικό/κλιματικό αντίκτυπο (όπως μέτρα ενίσχυσης αγροτικών περιοχών), και αφετέρου, η εφαρμογή των «κοινωνικών προϋποθέσεων» παραμένει εθελοντική έως το 2025.

Το πιο ανησυχητικό είναι ότι (προς το παρόν) τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να συγκεκριμενοποιήσουν στα εθνικά Στρατηγικά Σχέδια το πώς οι δράσεις τους στο πλαίσιο της νέας ΚΑΠ θα συμβάλλουν στην επίτευξη των στόχων της Πράσινης Συμφωνίας. Αντ' αυτού, η Επιτροπή «θα προβεί σε εξέταση των επιδόσεων των (εθνικών) Στρατηγικών Σχεδίων το 2025 και το 2027, κατόπιν της οποίας, αν χρειαστεί, θα απευθύνει αίτημα για ανάληψη δράσης από τα κράτη μέλη» – παρότι μια πρόσφατη αξιολόγηση των προσχεδίων των Στρατηγικών Σχεδίων 22 κρατών μελών κατέληξε ότι, στη συντριπτική τους πλειονότητα, δεν πρόκειται να έχουν ουσιαστικά περιβαλλοντικά και κλιματικά οφέλη.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ) είναι μια από τις παλαιότερες πολιτικές της ΕΕ. Παρά τα τεράστια κονδύλια, μέχρι στιγμής η ΚΑΠ συμβάλλει ελάχιστα στην αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής.

Agroecology explained to children... parents can watch – GreensEFA

Last chance for the cap – WWF EU

Πρόσφατη αξιολόγηση των προσχεδίων των Στρατηγικών Σχεδίων 22 κρατών μελών κατέληξε ότι στη συντριπτική τους πλειονότητα δεν πρόκειται να έχουν ουσιαστικά περιβαλλοντικά και κλιματικά οφέλη.

Η Παραγωγική Ανασυγκρότηση της χώρας, ο ρόλος της γεωργίας και η προστασία του πλανήτη, της Κατερίνας Μυλωνά – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Άνεμος Ανανέωσης

2.2.4 Προτεινόμενο Σχέδιο Δράσης για την Ελλάδα στον αγροτικό τομέα

Παρά τη μικρή συνεισφορά του συγκεκριμένου τομέα στις εκπομπές ΑτΘ της χώρας μας, η Πράσινη Συμφωνία είναι μια μοναδική ευκαιρία για την Ελλάδα να εκσυγχρονίσει τον αγροτικό τομέα και να διασφαλίσει την παραγωγή διατροφικών προϊόντων υψηλής ποιότητας, με σεβασμό στο περιβάλλον και στον καταναλωτή. Για να επιτευχθεί αυτό, πρέπει να εκπονηθεί ένα Σχέδιο Δράσης το οποίο θα εστιάζει, μεταξύ άλλων, στα εξής:

- ✓ Προώθηση τεχνολογικών καινοτομιών στη γεωργία και την κτηνοτροφία
- ✓ Προώθηση της χρήσης πράσινων βιοκαυσίμων, η παραγωγή των οποίων δεν προκαλεί περιβαλλοντική καταστροφή σε άλλα μέρη του πλανήτη
- ✓ Απομάκρυνση από το μοντέλο της μονοκαλλιέργειας και της βιομηχανικής καλλιέργειας
- ✓ Μείωση χρήσης και κατανάλωσης φυτοφαρμάκων και συνθετικών λιπασμάτων
- ✓ Αξιοποίηση των οργανικών υπολειμμάτων/απορριμμάτων της κτηνοτροφίας
- ✓ Χωροθέτηση μόνιμων λιβαδιών και μη καλλιεργούμενων εκτάσεων
- ✓ Προώθηση της βιολογικής γεωργίας και κτηνοτροφίας, της αγρο-οικολογίας και της αγρο-δενδροκομίας (agro-forestry)
- ✓ Σύνδεση των αγροτικών επιχορηγήσεων με δείκτες βιωσιμότητας και κλιματικής ουδετερότητας
- ✓ Μικρότερες/πιο βραχείες εφοδιαστικές αλυσίδες
- ✓ Βελτίωση των συνθηκών εκτροφής των ζώων και εφαρμογή της Ευρωπαϊκής πολιτικής για καλλυντικά χωρίς πειράματα στα ζώα και κατάργηση των κλουβιών
- ✓ Ενημέρωση των πολιτών ώστε να υιοθετούν υγιεινά και φιλικά προς το περιβάλλον διατροφικά και καταναλωτικά πρότυπα

We need insects! – Heinrich-Böll-Stiftung

2.2.5 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Green Earth Organics (Γκαλγουέι, Ιρλανδία)

Σε ολόκληρη την Ευρώπη υπάρχουν όλο και περισσότεροι τοπικοί παραγωγοί που καλλιεργούν βιολογικά προϊόντα και τα παραδίδουν κατ' οίκον. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι το Green Earth Organics στη Ιρλανδία. Τα προϊόντα προς πώληση είναι εποχικά και βιολογικής καλλιέργειας, οι συσκευασίες δεν περιέχουν πλαστικό και τα κουτιά των προϊόντων επαναχρησιμοποιούνται. Καθώς δεν υπάρχουν μεσάζοντες οι τιμές είναι χαμηλότερες και η εφοδιαστική αλυσίδα μικρή –τα προϊόντα προέρχονται από ντόπιους παραγωγούς, οπότε κανένα προϊόν δεν μεταφέρεται αεροπορικώς. Με ένα τέτοιο σύστημα, η πίεση στο φυσικό περιβάλλον είναι μικρότερη, οι ντόπιοι παραγωγοί έχουν υψηλότερο εισόδημα, οι καταναλωτές απολαμβάνουν τρόφιμα φυσικής προέλευσης και καλύτερης ποιότητας και η τοπική οικονομία ενισχύεται.

5 Pledges for the Planet – Green Earth Organics

2.3 Μεταφορές

2.3.1 Ποιο είναι το κλιματικό αποτύπωμα των μεταφορών;

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, οι εκπομπές ΑτΘ από τον τομέα των μεταφορών αυξήθηκαν κατά 28% την περίοδο 1990–2017, και οι προβλέψεις δείχνουν ότι τα μέτρα που έχουν λάβει τα κράτη μέλη είναι οριακά επαρκή: το 2029 οι εκπομπές από τις εγχώριες μεταφορές θα είναι χαμηλότερες από ότι ήταν το 1990- ενώ οι εκπομπές των διεθνών μεταφορών (αεροπλάνα και πλοία) θα συνεχίσουν να αυξάνονται . Το 2020, το 77% των εκπομπών του κλάδου των μεταφορών προερχόταν από οδικές μεταφορές.

Στην Ελλάδα, οι εκπομπές ΑτΘ από τον τομέα των μεταφορών αυξήθηκαν κατά 21,8% την περίοδο 1990–2017, και σύμφωνα με τα πλέον πρόσφατα στοιχεία (2019), οι μεταφορές είναι πλέον ο δεύτερος μεγαλύτερος «παραγωγός» ΑτΘ (19% του συνόλου).

Το 2020, το 77% των εκπομπών του κλάδου των μεταφορών προερχόταν από οδικές μεταφορές.

Στην Ελλάδα, οι μεταφορές είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος «παραγωγός» ΑτΘ.

2.3.2 Ποιοι είναι οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας για τον τομέα των μεταφορών;

Ο τομέας των μεταφορών είναι ζωτικής σημασίας για τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις, τις παγκόσμιες αλυσίδες εφοδιασμού, αλλά και την ποιότητα της ζωής των πολιτών. Για να επιτευχθούν οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας απαιτούνται φιλόδοξες αλλαγές, όπως:

- ✓ Μείωση κατά 90% των εκπομπών ΑτΘ από τον συγκεκριμένο τομέα (έως το 2050)
- ✓ Μετακίνηση πιο φιλική προς το περιβάλλον, με πιο εύκολη πρόσβαση και πιο οικονομική – για τα οποία, όμως, δεν υπάρχουν (ακόμα) ποσοτικοί στόχοι.

Για να επιτευχθούν οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας στον τομέα των μεταφορών απαιτούνται πολιτικές που θα συμβάλλουν στην μείωση των ΑτΘ όπως και στην στροφή προς πιο φιλικά προς το περιβάλλον μοντέλα μετακίνησης.

Με δεδομένο πως τα ηλεκτρικά οχήματα έχουν συνολικά πολύ μικρότερες εκπομπές ΑτΘ, είναι διάχυτη η άποψη πως αρκεί να προωθήσουμε την «ηλεκτροκίνηση», παραβλέποντας το βαρύ κοινωνικό και (δυνητικό) περιβαλλοντικό κόστος.

Τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα όμως δεν θα λύσουν τα προβλήματα που προκαλεί η παντοκρατορία του Ι.Χ.: κυκλοφοριακή συμφόρηση, απαίτηση για περισσότερους χώρους στάθμευσης και έργα οδοποιίας έναντι πεζοδρόμων και πάρκων, κοινωνικός αποκλεισμός λόγω φτώχειας των μεταφορών (transport poverty).

What is transport poverty and how can cities address it? by Axelle Gallerand, Energy Cities

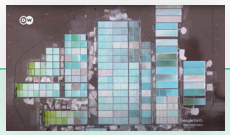

Can you recycle an old EV battery? – DW Planet A

2.3.3 Προσοχή στο Κενό! Η Πράσινη Συμφωνία και η παντοκρατορία του Ι.Χ.

Κυκλοφορεί ευρέως η άποψη ότι, για να επιτευχθούν οι στόχοι της Πράσινης Συμφωνίας στον τομέα των μεταφορών, αρκεί να προωθηθεί η ηλεκτροκίνηση των οχημάτων. Παρότι είναι δεδομένο ότι τα ηλεκτρικά οχήματα έχουν συνολικά πολύ χαμηλότερες εκπομπές ΑτΘ από τα οχήματα που κινούνται με ορυκτά καύσιμα, αυτές δεν είναι μηδενικές -ακόμα και αν θεωρηθεί ότι φορτίζονται εξολοκλήρου από «πράσινο ηλεκτρισμό»- κυρίως εξαιτίας των απαιτήσεων για την κατασκευή του αμαξώματος αλλά και των μπαταριών τους. Ειδικά για τις μπαταρίες, η εξόρυξη των σπάνιων γαιών που χρειάζονται για την κατασκευή τους (λίθιο, νικέλιο και κοβάλτιο) συνοδεύεται από ένα βαρύ κοινωνικό και (δυνητικό) περιβαλλοντικό κόστος, με καταγγελίες για παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μεγάλη περιβαλλοντική υποβάθμιση, ενώ στο τέλος της ζωής τους καταλήγουν τοξικά απόβλητα, αφού ακόμα δεν είναι δυνατή η ανακύκλωσή τους εύκολα/ οικονομικά/ σε μεγάλη κλίμακα.

Εξάλλου, η ηλεκτροκίνηση των οχημάτων, πέρα από τις υπαρκτές αρνητικές περιβαλλοντικές της επιπτώσεις[2], δεν επιλύει τα άλλα προβλήματα που προκαλεί η εξάρτηση των κοινωνιών μας από το Ι.Χ. Αντικαθιστώντας απλώς το καύσιμο που χρησιμοποιούν τα αυτοκίνητα δεν θα λυθούν τα προβλήματα της κυκλοφοριακής συμφόρησης, της απαίτησης για περισσότερους χώρους στάθμευσης και έργα οδοποιίας, της κυριαρχίας του Ι.Χ. έναντι πεζοδρόμων και πάρκων. Επίσης, τα ηλεκτρικά αυτοκίνητα δεν θα αλλάξουν την αντικειμενική αδυναμία των φτωχότερων μελών της κοινωνίας μας να απολαμβάνουν το δικαίωμά τους για ασφαλείς, οικονομικά προσιτές και αξιόπιστες μετακινήσεις. Αυτό που λείπει από την Πράσινη Συμφωνία είναι μέτρα που θα αντικρούσουν την παντοκρατορία του Ι.Χ. (ηλεκτροκίνητου ή μη) και θα περιορίσουν τόσο τη γενικότερη χρήση του, όσο και τα ατομικά διανυόμενα χιλιόμετρα μετακίνησης με αυτό – μέτρα όπως η ανάπτυξη των δημόσιων μέσων μεταφοράς σταθερής τροχιάς, των ποδηλατοδρόμων και πεζοδρόμων, των συνδυαστικών μεταφορών, των συστημάτων διαμοιρασμού οχήματος και βραχυχρόνιας ενοικίασης, η αύξηση της φορολογίας των ιδιωτικών οχημάτων, κ.ο.κ.

2.3.4 Προτεινόμενο Σχέδιο Δράσης για την Ελλάδα στον τομέα των μεταφορών

Στην Ελλάδα απαιτούνται ριζικές παρεμβάσεις στον τομέα των μεταφορών και μετακινήσεων. Το 2020, η χώρα μας είχε το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ -αν εξαιρέσουμε την Κύπρο και την Μάλτα- για μεταφορές προϊόντων με φορτηγά (96,8% επί του συνόλου των μεταφορών) και το δεύτερο χαμηλότερο για μεταφορές με τραίνο (3,2%). Αντίστοιχα χαμηλά είναι τα ποσοστά μετακίνησης επιβατών – μόλις 0,6% μετακινούνται με τραίνο, έναντι 87% με Ι.Χ. αυτοκίνητα.

2. Βλέπε εδώ για μια σύγκριση των εκπομπών ΑτΘ για συμβατικά, υβριδικά και ηλεκτρικά αυτοκίνητα: https://www.carboncounter.com/#!/explore

Σχεδόν όλα αυτά τα οχήματα κινούνται με συμβατικά καύσιμα – οι ταξινομήσεις νέων υβριδικών/ηλεκτρικών οχημάτων στην Ελλάδα το 2020 ήταν λιγότερο από 1% του συνόλου- από τα οποία προέρχεται σχεδόν το 84% της ενέργειας που καταναλώνεται στις μεταφορές (στοιχεία 2021).

Ο Ατλας της Ευρωπαϊκής Κινητικότητας 2022. Γεγονότα και αριθμοί γύρω από τις μεταφορές και την κινητικότητα στην Ευρώπη – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας

Διαβάστε τη δημοσίευση εδώ

Συνεπώς, χρειάζεται ένα Σχέδιο Δράσης το οποίο, μεταξύ άλλων, θα στοχεύει στα εξής:

- ✓ Προώθηση των «συνδυαστικών» μεταφορών (δηλαδή της χρήσης διαφορετικών τρόπων/μέσων μεταφοράς στο ίδιο ταξίδι)
- ✓ Ενίσχυση εναλλακτικών τρόπων μετακίνησης πέραν της αυτοκίνησης, όπως Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, ποδηλατόδρομοι, πεζόδρομοι, κ.ά.
- ✓ Σύνδεση των λιμένων και των αεροδρομίων με το δίκτυο μέσων σταθερής τροχιάς
- ✓ Χρήση νέων ψηφιακών τεχνολογιών (όπως τηλεματική, εφαρμογές για κινητό, κ.ά.), ώστε να υποστηριχθούν οι χρήστες των συνδυαστικών μεταφορών, είτε πρόκειται για άτομα, είτε για επιχειρήσεις
- ✓ Ευρύτερη προώθηση της ηλεκτροκίνησης και των «πράσινων» βιοκαυσίμων για όλα τα μέσα μεταφοράς
- ✓ Ανάπτυξη υποδομών: σταθμοί ανεφοδιασμού και διανομής για εναλλακτικά καύσιμα και φόρτισης για ηλεκτροκίνητα οχήματα στο αστικό δίκτυο
- ✓ Φορολογικές και οικονομικές ελαφρύνσεις για την προώθηση μεταφορών χαμηλών ρύπων

How to make mobility more inclusive and accessible for all -INCLUSION H2020 Project

Βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Ποιος ο ρόλος των πολιτών; – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας

Ιδιαίτερη πρόνοια πρέπει να δοθεί στον ριζικό επανασχεδιασμό του τρόπου μετακίνησης στις πόλεις – κάτι που απαιτείται και από τα υπό εξέλιξη Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας. Οι δυνατότητες για μετακίνηση με τα πόδια ή με το ποδήλατο πρέπει να ενισχυθούν, ενώ οι δημοτικές και περιφερειακές αρχές θα πρέπει, διαμέσου συμμετοχικού σχεδιασμού, να αναπτύξουν ευρύτερα δίκτυα ποδηλατοδρόμων, καθώς και συστήματα Μέσων Μαζικής Μεταφοράς τα οποία θα είναι προσβάσιμα, οικονομικά, πρακτικά και αποδοτικά, αλλά και θα δίνουν έμφαση στις ανάγκες των πιο ευάλωτων χρηστών τους (ηλικιωμένοι, ΑΜΕΑ, γυναίκες, φοιτητές, παιδιά, μειονότητες, άτομα που ζουν σε αγροτικές/απομακρυσμένες περιοχές, κ.ά.).

2.3.5 Καλές Πρακτικές: Κάν' το όπως το Westhafen (Behala) (Βερολίνο, Γερμανία)

Τα τελευταία χρόνια αναπτύχθηκε ένα σύστημα μηδενικών ρύπων για «το τελευταίο μίλι» των ταχυμεταφορών, δηλαδή για την παράδοση των προϊόντων στους τελικούς αποδέκτες τους. Αντί για ξεχωριστά οχήματα, τα οποία εκπέμπουν ρύπους και CO2 και συμβάλουν στο κυκλοφοριακό πρόβλημα, δημιουργήθηκε ένας συγκεντρωτικός σταθμός για όλες τις εταιρίες και από εκεί τα προϊόντα μεταφέρονται «για το τελευταίο μίλι» με ηλεκτρικά οχήματα ή ποδήλατα φορτίου (cargo-bikes).

The future of urban logistics – Behala

2.4 Από τη Γραμμική Οικονομία στην Κυκλική Οικονομία

Ο τρόπος που λειτουργεί σήμερα η οικονομία μας, η παραγωγή και η κατανάλωση προϊόντων, είναι γραμμικός: παίρνουμε πρώτες ύλες από τη φύση, κατασκευάζουμε προϊόντα, τα χρησιμοποιούμε/καταναλώνουμε και τα απορρίπτουμε όταν πλέον δεν λειτουργούν ή δεν τα χρειαζόμαστε. Αυτό το μοντέλο έχει τεράστιες απαιτήσεις σε φυσικούς πόρους, ενέργεια, νερό (για την παραγωγή νέων προϊόντων) και δημιουργεί ρύπανση και τεράστιους όγκους απορριμμάτων προς διαχείριση. Ταυτόχρονα, είναι και εξαιρετικά σπάταλο, καθώς αντιμετωπίζει ως «άχρηστα» και «σκουπίδια» υλικά τα οποία μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν, να εισαχθούν ξανά στην παραγωγική αλυσίδα.

Αυτός ακριβώς είναι ο στόχος της Κυκλικής Οικονομίας: ένα μοντέλο όπου τα «άχρηστα απορρίμματα» ελαχιστοποιούνται, διότι τα προϊόντα που χρησιμοποιούμε είτε διαρκούν περισσότερο, είτε επισκευάζονται, είτε βιοαποδομούνται, είτε μπορούν να αξιοποιηθούν για την δημιουργία νέων προϊόντων.

Ο τρόπος που λειτουργεί σήμερα η οικονομία μας, η παραγωγή και η κατανάλωση προϊόντων, είναι γραμμικός. Αυτό μεταφράζεται σε τεράστιες απαιτήσεις σε φυσικούς πόρους, ενέργεια, νερό και βουνά «άχρηστων» απορριμμάτων προς διαχείριση.

2.4.1 Ποια είναι η σημερινή κατάσταση;

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, μόλις το 12% των υλικών και των πόρων επαναχρησιμοποιείται στην οικονομία, με αποτέλεσμα σχεδόν το 50% των συνολικών εκπομπών ΑτΘ και το 90% της απώλειας βιοποικιλότητας και της πίεσης στους υδάτινους πόρους να οφείλεται στην εξόρυξη και επεξεργασία πόρων.

Στην Ελλάδα, το ποσοστό των υλικών και των πόρων που επαναχρησιμοποιείται στην οικονομία (circular material use) εκτιμάται σε μόλις 3,4%, ποσοστό που συνιστά την έκτη χειρότερη επίδοση στην ΕΕ. Το γεγονός αυτό σχετίζεται και με τα σταθερά χαμηλά ποσοστά ανακύκλωσης στην Ελλάδα (21% για τα αστικά απόβλητα, έναντι 49% της ΕΕ, για το έτος 2019).

Ένα κυκλικό μοντέλο οικονομίας στοχεύει στην ελαχιστοποίηση των απορριμμάτων μέσω της επέκτασης του κύκλου ζωής των προϊόντων.

2.4.2 Τι πρέπει να κάνει η Ελλάδα για την Κυκλική Οικονομία

Τον Μάρτιο του 2021, η Ελλάδα παρουσίασε το νέο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κυκλική Οικονομία, το οποίο περιλαμβάνει παρεμβάσεις στην παραγωγή και τη βιομηχανία, την κατανάλωση, τη διαχείριση αποβλήτων, αλλά και τον συντονισμό των πολιτικών καθώς και νομοθετικά/οικονομικά εργαλεία, τα οποία θα εφαρμοστούν την περίοδο 2021–2025. Τα όσα αναφέρονται στο νέο Σχέδιο Δράσης είναι φιλόδοξα και στη σωστή κατεύθυνση, αλλά καθώς δεν συνοδεύονται ακόμα από ποσοτικούς στόχους και συγκεκριμένους μηχανισμούς, δεν είναι εφικτό να αξιολογηθούν.

Η μετάβαση, όμως, σε μια Κυκλική Οικονομία πρέπει να στηρίζεται:

- ✓ Στην ξεκάθαρη διάκριση αποβλήτων και παραπροϊόντων και στη μέγιστη επαναχρησιμοποίηση των τελευταίων
- ✓ Στην ενίσχυση των μοντέλων τοπικής παραγωγής και κατανάλωσης
- ✓ Στην έμφαση στην επαναχρησιμοποίηση και όχι στην ανακύκλωση
- ✓ Στην ενίσχυση πρωτοβουλιών/δράσεων/επιχειρήσεων που προωθούν την επισκευή προϊόντων, τη χρησιμοποίηση προϊόντων «από δεύτερο χέρι» και την ανακαίνιση
- ✓ Στον δραστικό περιορισμό των υλικών συσκευασίας μίας χρήσης
- ✓ Στη σταδιακή και εντέλει πλήρη κατάργηση των προϊόντων μίας χρήσης
- ✓ Στον καθορισμό υποχρεωτικού ελάχιστου ποσοστού ανακυκλωμένου υλικού σε όσα προϊόντα αυτό είναι τεχνικά δυνατό

Radical Realism for Climate Justice: From a Linear Economy to a Zero Waste Society – Heinrich-Böll-Stiftung

Ο Ατλας του Πλαστικού. Στοιχεία και δεδομένα για τον κόσμο των συνθετικών πολυμερών – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας

Διαβάστε τη δημοσίευση εδώ

Earth – and – Tires | v2 – Ecoelastika

2.4.3 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Ecoelastika (Ελλάδα)

Η Ecoelastika είναι το μοναδικό εγκεκριμένο Συλλογικό Σύστημα Εναλλακτικής Διαχείρισης (ΣΣΕΔ) μεταχειρισμένων ελαστικών οχημάτων στη χώρα μας. Η εταιρία συλλέγει και ανακτά άνω του 90% των ποσοτήτων ελαστικών που εισέρχονται στην ελληνική αγορά, τα οποία προωθούνται σε κατάλληλες βιομηχανικές μονάδες για ανακύκλωση (ή ενεργειακή αξιοποίηση). Το 2020, το 67% των ελαστικών ανακυκλώθηκε, με το τρίμα ελαστικού που προέκυψε να αξιοποιείται σε ευρύ φάσμα εφαρμογών: σε αθλητικούς χώρους όπως γήπεδα ποδοσφαίρου με τεχνητό χλοοτάπητα, σε παιδικές χαρές και σχολεία με τη μορφή πλακιδίων ασφαλείας, στην παραγωγή ηχομονωτικών, θερμομονωτικών και αντικραδασμικών υλικών για κατασκευές, καθώς και σε διάφορα προϊόντα καθημερινής χρήσης όπου γίνεται εκμετάλλευση των ελαστικών και μονωτικών ιδιοτήτων του (π.χ. σόλες παπουτσιών, θερμοπλαστικά ελαστομερή, κ.λπ.).

Η Πράσινη Συμφωνία και ο μετασχηματισμός της κοινωνίας

«Κανένας άνθρωπος στο περιθώριο». Αυτός ο στόχος αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση, διότι το κυρίαρχο οικονομικό μοντέλο βασίζεται στις αρχές της οικονομίας της αγοράς, όπου το άτομο έχει αξία μόνο όταν καταναλώνει.

Αν η «πράσινη μετάβαση» είναι απλώς η μετεξέλιξη των επιχειρήσεων σε «πράσινες» βιομηχανίες που αναζητούν να πουλήσουν όλο και περισσότερα «πράσινα» προϊόντα σε όσους έχουν τα απαραίτητα χρήματα για να τα αγοράσουν, τίποτα δεν θα αλλάξει ουσιαστικά.

Το όραμα της Πράσινης Συμφωνίας συνοψίζεται σε τρεις στόχους:

- ✓ Μηδενικές καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050
- ✓ Οικονομική ανάπτυξη αποσυνδεδεμένη από τη χρήση πόρων
- ✓ Κανένας άνθρωπος και καμία περιφέρεια δεν μένουν στο περιθώριο

Ενώ οι δύο πρώτοι στόχοι είναι εφικτοί με τεχνολογικές καινοτομίες και αλλαγές, ο τρίτος στόχος αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση. Και αυτό γιατί το οικονομικό μοντέλο που επικρατεί σήμερα βασίζεται στις αρχές της οικονομίας της αγοράς. Σε αυτό το μοντέλο, κυρίαρχη μονάδα της οικονομίας είναι η επιχείρηση, η οποία έχει ως πρωταρχικό στόχο τη δημιουργία κέρδους για τους ιδιοκτήτες/μετόχους της. Η επιτυχία, αλλά και η επιβίωση της επιχείρησης είναι ταυτόσημες με τη μεγιστοποίηση του κέρδους, το οποίο επιτυγχάνεται εφόσον παράγει και πουλάει όλο και περισσότερα προϊόντα. Αντίστοιχα, σε αυτό το μοντέλο το άτομο έχει αξία μόνο εφόσον καταναλώνει, εφόσον αγοράζει τα προϊόντα της εταιρίας. Αν η «πράσινη μετάβαση» είναι απλώς η μετεξέλιξη των επιχειρήσεων σε «πράσινες» βιομηχανίες που θα επιδιώκουν να πωλούν όλο και περισσότερα «πράσινα» προϊόντα σε όσους έχουν τα απαραίτητα χρήματα για να τα αγοράσουν, τίποτα δεν θα αλλάξει ουσιαστικά: η οικονομία μας θα συνεχίσει να καταναλώνει όλο και περισσότερους φυσικούς πόρους, ενώ όσοι ήταν περιθωριοποιημένοι στο παρελθόν θα παραμείνουν έτσι.

Συνεπώς, αν θέλουμε η Πράσινη Συμφωνία να αποτελέσει μια πραγματική τομή, οι απαιτούμενες αλλαγές δεν μπορούν να είναι απλά τεχνολογικές – πρέπει να αλλάξουμε την οργάνωση και τη λειτουργία της κοινωνίας μας. Μόνο έτσι θα εξασφαλίσουμε ότι η Πράσινη Συμφωνία θα είναι στο μέγιστο βαθμό αποδοτική, ότι θα περιοριστούν οι τυχόν αρνητικές συνέπειες σε όσους πλήττονται από τις αλλαγές, και ότι η μετάβαση σε ένα πράσινο μέλλον θα έχει και θετικό κοινωνικό πρόσημο.

Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ελλάδα – «Σταυροδρόμι» για μια πολυπόθητη αλλαγή στάσης, του Θοδωρή Διαμαντόπουλου – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Άνεμος Ανανέωσης

3.1 Προετοιμάζοντας τους Έλληνες «πράσινους» πολίτες του 2050

Για να μεγιστοποιήσουμε τις πιθανότητες η Πράσινη Συμφωνία να έχει και θετικό κοινωνικό πρόσημο, πρέπει να αλλάξουμε δύο πράγματα: τον τρόπο που εκπαιδεύονται οι πολίτες και τον τρόπο που οι πολίτες συμμετέχουν στις πολιτικές αποφάσεις.

Όσον αφορά την εκπαίδευση, οι Έλληνες εκπαιδευόμενοι του 21ου αιώνα πρέπει να γαλουχηθούν στη διαλεκτική σχέση ανθρώπου-φύσης. Πέρα από τις βασικές επιστημονικές γνώσεις στους τομείς των φυσικών επιστημών και την ακαδημαϊκή εκπαίδευση σε «πράσινα» επαγγέλματα, το

σημαντικότερο είναι να γνωρίσουν πώς οι καθημερινές μας επιλογές ως προς το τι/πώς τρώμε, μετακινούμαστε, αγοράζουμε, διασκεδάζουμε, και εν γένει ζούμε, έχουν συνέπειες τόσο στο περιβάλλον όσο και σε άλλες κοινωνικές ομάδες. Και επίσης, να κατανοήσουν πώς αυτές οι συνέπειες αλλάζουν με την σειρά τους τη δική μας ζωή. Προφανώς μια τέτοια εκπαίδευση δεν μπορεί να είναι από καθέδρας: το ζητούμενο είναι μια βιωματική, μη-τυπική εκπαίδευση, μια εκπαίδευση που να βοηθάει τους νέους και τις νέες να δουν από κοντά τις καλές πρακτικές και να τους συνδέει με συνομήλικούς τους σε ολόκληρη την Ευρώπη, διαμορφώνοντας έτσι την αυριανή τους ταυτότητα, του Πράσινου Ευρωπαίου Πολίτη.

Όσον αφορά τον ρόλο και τη συμμετοχή των πολιτών, η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει πως η ενεργή συμμετοχή των πολιτών και η εμπιστοσύνη στη διαδικασία της μετάβασης είναι σημεία ύψιστης σημασίας για την επιτυχία της Πράσινης Συμφωνίας. Σε αυτήν ακριβώς τη λογική κινείται το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για το Κλίμα, το οποίο εντάσσεται στην Πράσινη Συμφωνία και αποτελεί -σύμφωνα με την ίδια την Επιτροπή- «ένα κίνημα πολιτών ενωμένο γύρω από έναν κοινό σκοπό, με τον καθένα να κάνει βήματα προς την οικοδόμηση μιας πιο βιώσιμης Ευρώπης για όλους μας», μέσα από τον δημόσιο διάλογο, την ενεργό δράση και τη συνεργασία.

Στην Ελλάδα, οφείλουμε να αναλάβουμε πρωτοβουλίες ώστε αυτές οι επιταγές να μην μείνουν μόνο στα λόγια. Συγκεκριμένα, ο σχετικός δημόσιος διάλογος πρέπει να δομηθεί με βάση τις αρχές της συνεργατικής διακυβέρνησης, σύμφωνα με την οποία οι πολίτες δεν είναι απλοί ακροατές/αποδέκτες των δημόσιων πολιτικών, αλλά τους δίνεται ουσιαστική δυνατότητα συνδιαμόρφωσης, ελέγχου της πορείας υλοποίησης, και προσαρμογής τους.

Οφείλουμε να προωθήσουμε την ενεργό δράση, ενισχύοντας και θεσμοθετώντας (περαιτέρω) εθελοντικές πρωτοβουλίες και φορείς της συνεργατικής/κοινωνικής οικονομίας. Ο εθελοντισμός μπορεί να αποτελέσει σημαντικό πυλώνα για την ευαισθητοποίηση και την κινητοποίηση του κοινού ως προς τους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας, και να θέσει τις βάσεις για ένα πιο ενεργό σώμα πολιτών στην υπό μετάβαση κοινωνία. Οι πρωτοβουλίες συνεργατικής/κοινωνικής οικονομίας (π.χ. παραγωγικές επιχειρήσεις στην πράσινη και κυκλική οικονομία ή στην ενεργειακή μετάβαση, όπως οι ενεργειακές κοινότητες), των οποίων πρωταρχικός σκοπός δεν είναι η απόκτηση οικονομικών κερδών, αλλά η προσφορά περιβαλλοντικού, οικονομικού και κοινωνικού οφέλους στα μέλη τους και στην τοπική κοινωνία, είναι σημαντικά οχήματα για τη μετάβασή μας σε ένα μέλλον όχι απλά πιο φιλικό προς το περιβάλλον, αλλά και πιο δημοκρατικό και συμμετοχικό.

Τέλος, είναι απαραίτητη η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κρατικών φορέων και σχετικών πρωτοβουλιών είτε σε επίπεδο κοινωνίας των πολιτών, είτε σε επίπεδο τοπικής διακυβέρνησης – για παράδειγμα, η λαϊκή πρωτοβουλία πολιτών «Κλίμα 500» (σύμφωνα με το άρθρο 73 § 6

Το ζητούμενο είναι μια μη-τυπική εκπαίδευση που βοηθάει τους νέους και τις νέες να δουν από κοντά τις καλές πρακτικές, να συνδεθούν με συνομήλικούς τους σε ολόκληρη την Ευρώπη, διαμορφώνοντας έτσι την αυριανή τους ταυτότητα, του Πράσινου Ευρωπαίου Πολίτη.

Το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για το Κλίμα αποτελεί μια πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την προώθηση της ενεργής συμμετοχής των πολιτών και την αύξηση της εμπιστοσύνης στη διαδικασία της μετάβασης.

Πράσινη Συμφωνία & Εθελοντισμός, του Δημήτρη Χατόγλου – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Άνεμος Ανανέωσης

Από την Κλιματική Κρίση στην Οικολογική Δημοκρατία: Λαϊκή Πρωτοβουλία "Κλίμα 500", του Αντώνη Μπρούμα – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Άνεμος Ανανέωσης

Urban Center Ferrara, Handbook: Rethinking Green Infrastructure – PERFECT Interreg project

του Συντάγματος) για την κατάθεση ενός κλιματικού νόμου, το «Σύμφωνο Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια», ή η Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία «100 κλιματικά ουδέτερες πόλεις για το 2030». Με αυτόν τον τρόπο δεν μεγιστοποιείται απλώς η διάχυση της πληροφορίας και η υιοθέτηση των καλών παραδειγμάτων, αλλά -εξαιτίας της πολυεπίπεδης συνεργασίας και συμμετοχής- διευρύνεται η αποδοχή, αυξάνεται η νομιμοποίηση και, εν τέλει, μεγιστοποιείται η αποδοτικότητα των μέτρων της Πράσινης Συμφωνίας.

3.1.1 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Φερράρα (Ιταλία)

Το Αστικό Κέντρο της Φερράρα είναι μια δημόσια υπηρεσία που έχει στόχο την υποστήριξη των τοπικών κινήσεων πολιτών για τη βελτίωση της ζωής της κοινότητας και της πόλης και την αναδιοργάνωση του δημόσιου χώρου. Αποτελείται από τεχνικούς της τοπικής αυτοδιοίκησης και από ένα δίκτυο πολιτών. Το Αστικό Κέντρο δεν είναι μια δημόσια υπηρεσία όπου οι πολίτες καταθέτουν κάποιο αίτημα προς υλοποίηση: είναι ένας υποστηρικτικός φορέας που βοηθάει τους πολίτες να υλοποιήσουν το αίτημά τους. Γι' αυτό και δεν λειτουργεί με «ωράριο δημοσίων υπηρεσιών» αλλά στη βάση του ελεύθερου χρόνου των ενδιαφερόμενων πολιτών και οι τεχνικοί δεν είναι «υπάλληλοι» αλλά σύμβουλοι, συνεργάτες και συμπολίτες των ενδιαφερομένων. Χαρακτηριστικές δράσεις του περιλαμβάνουν το Krasnopark, όπου ένα άτυπο δίκτυο πολιτών αναδιαμόρφωσε τους κανόνες λειτουργίας ενός μεγάλου δημόσιου πάρκου ώστε να καταστεί χώρος κατάλληλος για ελεύθερο παιχνίδι και για εκτός αίθουσας εκπαίδευση, και την πρωτοβουλία «Ας υιοθετήσουμε ένα παρτέρι», όπου μαθητές μαζί με τους δασκάλους, τους γονείς και τους παππούδες τους, μια επιτροπή της γειτονιάς και μια ομάδα νεαρών αιτούντων ασύλου συνεργάστηκαν σε ένα μαθητικό project πάνω στην έννοια του «ενεργού πολίτη», διατηρώντας και φροντίζοντας ένα μεγάλο παρτέρι λουλουδιών σε ένα από τα πάρκα της πόλης.

Μέσα από τέτοιες δράσεις, το Κέντρο προωθεί την ανάπτυξη διατομεακών πολιτικών και παροχών, τη διαχείριση του δημόσιου χώρου και τη δημιουργία πράσινων υποδομών, καθώς και την ενδυνάμωση της συμμετοχικής δημοκρατίας και της αυτοδιαχείρισης των κοινών πόρων.

3.2 Η Πράσινη Συμφωνία και η ισότητα των φύλων

Παρά τη δέσμευση της ΕΕ για την προώθηση των δικαιωμάτων των γυναικών (π.χ. η Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020–2025), η διάσταση του φύλου απουσιάζει πλήρως από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Αυτή η απουσία είναι ιδιαίτερα ανησυχητική, δεδομένου ότι οι αλλαγές που θα επιφέρει η Συμφωνία έχουν διαφορετικές επιδράσεις ανάλογα με το φύλο του ατόμου. Για παράδειγμα, τα άτομα τα οποία πλήττονται από την ενεργειακή φτώχεια (δηλαδή την αδυναμία να καλύψουν τις βασικές ανάγκες τους σε ενέργεια) είναι κυρίως γυναίκες, ενώ οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι πιο επώδυνες για τα πιο ευάλωτα μέλη μιας κοινωνίας – κάτι που και πάλι αφορά σε μεγάλο βαθμό γυναίκες. Αντίστοιχα, υπάρχουν διαφορές στο πώς τα φύλα συνεισφέρουν στην κλιματική αλλαγή, διαμέσου των διαφορετικών τρόπων που χρησιμοποιούν την ενέργεια ή τις μεταφορές[3], ενώ παράλληλα έρευνες έχουν δείξει ότι σε χώρες όπου γυναίκες έχουν υψηλότερο πολιτικό κύρος, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακα είναι χαμηλότερες[4].

Η διάσταση του φύλου απουσιάζει πλήρως από την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία. Αυτή η απουσία είναι ιδιαίτερα ανησυχητική, δεδομένου ότι οι αλλαγές που θα επιφέρει η Συμφωνία έχουν διαφορετικές επιδράσεις σε άνδρες και γυναίκες.

Η διάσταση του φύλου στην ανάκαμψη και την ανθεκτικότητα, του Νίκου Χρυσόγελου – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Άνεμος Ανανέωσης

3.2.1 Μια Πράσινη Συμφωνία για όλα τα φύλα

Στη χώρα μας, τα μονοατομικά νοικοκυριά που δεν περιλαμβάνουν άνδρες καταναλώνουν λιγότερη ενέργεια (ακόμη και για τις ανάγκες του σπιτιού) σε σχέση με αυτά των ανδρών (δεδομένα 2004–2005), γεγονός που ίσως αποτελεί ένδειξη της μεγαλύτερης ενεργειακής φτώχειας των ατόμων που δεν προσδιορίζονται ως άνδρες. Παράλληλα, η χώρα μας είναι τελευταία μεταξύ των χωρών της ΕΕ σε θέματα ισότητας των φύλων (με βαθμολογία 53,4/100 το 2022).

Με αυτά τα δεδομένα, αν δεν λάβουμε υπόψη ότι το θέμα της κλιματικής αλλαγής έχει και μια έμφυλη διάσταση, κινδυνεύουμε να υιοθετήσουμε πολιτικές οι οποίες είτε θα είναι λιγότερο αποτελεσματικές, είτε θα παγιώνουν/διευρύνουν τις ανισότητες των φύλων. Άρα, για να εξασφαλίσουμε ότι η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία θα είναι όχι μόνο κοινωνικά δίκαιη αλλά και δίκαιη ως προς το φύλο, και ως εκ τούτου περισσότερο αποτελεσματική, θα πρέπει:

Αν δεν λάβουμε υπόψη ότι το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής έχει και μια έμφυλη διάσταση, κινδυνεύουμε να υιοθετήσουμε πολιτικές οι οποίες είτε θα είναι λιγότερο αποτελεσματικές, είτε θα παγιώνουν/διευρύνουν τις ανισότητες των φύλων.

3. Anna Kaijser & Annica Kronsell (2014) Climate change through the lens of intersectionality, Environmental Politics, 23:3, 417–433, DOI: 10.1080/09644016.2013.835203 και Annica Kronsell, Gender and transition in climate governance, Environmental Innovation and Societal Transitions, Volume 7, 2013, 1–15, https://doi.org/10.1016/j.eist.2012.12.003 και Magnusdottir, Gunnhildur, Annica Kronsell. 2016. The double democratic deficit in climate policy-making by the EU Commission. Femina Politica, 25(2): 64–77.

4. Gunnhildur Lily Magnusdottir & Annica Kronsell (2015) The (In)Visibility of Gender in Scandinavian Climate Policy-Making, International Feminist Journal of Politics, 17:2, 308–326, DOI: 10.1080/14616742.2014.896661

Gender Responsive Climate Finance – Heinrich-Böll-Stiftung Washington, DC

- ✓ να ενσωματώσουμε τα θέματα του φύλου σε κάθε πολιτική -αντίστοιχα με την ενσωμάτωση του περιβάλλοντος σε κάθε πολιτική- ώστε οι πολιτικές μας να εμπεριέχουν τον στόχο της ισότητας των φύλων ήδη από τον σχεδιασμό τους, αντί να προβαίνουμε εκ των υστέρων σε παρεμβάσεις «εξισορρόπησης»,
- ✓ να ενισχύσουμε τον ρόλο γυναικών και ατόμων που δεν προσδιορίζονται ως άνδρες γενικότερα, καθώς και τη συμμετοχή τους στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη μετάβασή μας σε μια κοινωνία μηδενικού άνθρακα, διότι η διαφορετική αυτή οπτική, γνώση και εμπειρία θα εμπλουτίσει τον σχετικό διάλογο και θα οδηγήσει σε υιοθέτηση διαφορετικών πολιτικών,
- ✓ να εστιάσουμε στις επιπτώσεις που έχουν οι διάφορες πολιτικές σε όλα τα φύλα, λαμβάνοντας υπόψη ότι χρειάζονται διαφορετικές προσεγγίσεις για διαφορετικές έμφυλες ομάδες (ανάλογα με το εισόδημα, το μορφωτικό επίπεδο, τον ρόλο στην εργασία, κ.ο.κ.).

Why the European Green Deal needs ecofeminism – European Environmental Bureau, Women Engage for a Common Future

Διαβάστε τη δημοσίευση εδώ

IMAG GMB

In-house training on gender budgeting

3.2.2 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Αυστρία

Η Αυστρία είναι μια από τις ελάχιστες χώρες στον κόσμο της οποίας το Σύνταγμα προβλέπει τον Προϋπολογισμό Φύλου (Gender Budget): κάθε υπουργείο και ανώτατη δημόσια αρχή υποχρεούνται να θέτουν τουλάχιστον έναν στόχο προώθησης της ισότητας των φύλων και ένα μέτρο επίτευξης αυτού του στόχου (μεταξύ 5 στόχων/μέτρων κατά ανώτερο αριθμό). Αντίστοιχα, η υποχρεωτική εκ των υστέρων αξιολόγηση των επιπτώσεων νόμων, προγραμμάτων, κ.λπ. οφείλει ρητά να εξετάζει τις πιθανές τους επιπτώσεις στην ισότητα των φύλων στην πράξη. Κατ' αντιστοιχία, η προώθηση και εφαρμογή των στόχων Πράσινης Συμφωνίας στην Ελλάδα θα μπορούσαν να δομηθούν σε αυτό το πλαίσιο.

3.3 Πράσινη Συμφωνία και Τοπική Αυτοδιοίκηση

Στο πλαίσιο της Πράσινης Συμφωνίας, οι Δήμοι έχουν, αφενός, να αντιμετωπίσουν μια μεγάλη πρόκληση και αφετέρου, έχουν στη διάθεσή τους ένα μοναδικό πλεονέκτημα. Η πρόκληση είναι ότι καλούνται να σχεδιάσουν και να εφαρμόσουν πολιτικές στο σύνολο σχεδόν των θεμάτων που άπτονται της Πράσινης Συμφωνίας, χωρίς όμως να έχουν πάντοτε τα θεσμικά ή τα οικονομικά εργαλεία για κάτι τέτοιο. Το πλεονέκτημα είναι ότι αποτελούν τη βαθμίδα της διοίκησης που βρίσκεται πιο κοντά στους πολίτες, άρα μπορεί πιο εύκολα να αφουγκραστεί τις ανάγκες τους και οι όποιες παρεμβάσεις μπορούν να έχουν πιο άμεση επίδραση στην καθημερινότητά τους.

Η τοπική αυτοδιοίκηση είναι σε θέση να αφουγκραστεί άμεσα τις ανάγκες των πολιτών και να επηρεάσει τη ζωή τους. Την ίδια στιγμή, δεν διαθέτει τα απαιτούμενα εργαλεία (θεσμικά, οικονομικά) για να χαράξει ανάλογες πολιτικές.

3.3.1 Για μια Πράσινη Ελληνική Τοπική Αυτοδιοίκηση

Ήδη, υπάρχουν πολλές πρωτοβουλίες που προσπαθούν να ενσωματώσουν την τοπική αυτοδιοίκηση (και να αναδείξουν τον ρόλο της) στις δράσεις της Πράσινης Συμφωνίας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε το Σύμφωνο Δημάρχων για το Κλίμα και την Ενέργεια, μια πρωτοβουλία στην οποία συμμετέχουν περίπου 300 Ελληνικοί Δήμοι, την Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία «100 κλιματικά ουδέτερες πόλεις για το 2030», για την οποία έχουν βάλει υποψηφιότητα και 5 Ελληνικές πόλεις, και την πλέον πρόσφατη «Συμφωνία για μια πράσινη πόλη», μια κίνηση Ευρωπαίων δημάρχων οι οποίοι δεσμεύονται ώστε οι πόλεις τους να αντιμετωπίσουν 5 τομείς περιβαλλοντικής διαχείρισης: αέρα, νερό, φύση και βιοποικιλότητα, κυκλική οικονομία και απορρίμματα, και θόρυβο.

Πολλές πρωτοβουλίες προσπαθούν να αναδείξουν τον ρόλο της τοπικής αυτοδιοίκησης στην επιτυχία της Πράσινης Συμφωνίας. Στον πυρήνα τους έχουν τη δημιουργία βιώσιμων πόλεων με δύο διαστάσεις: α) της ποιότητας ζωής (quality of life), και β) της ανθεκτικότητας (resilience).

Στο πνεύμα αυτών των πρωτοβουλιών, οι τοπικές αρχές πρέπει να θέσουν ως στόχο τη δημιουργία βιώσιμων πόλεων, με τη διττή έννοια του όρου: πόλεις στις οποίες αξίζει να ζεις (ποιότητα ζωής/ quality of life) και πόλεις που θα προετοιμαστούν και θα είναι σε θέση να απορροφήσουν/ανακάμψουν από τις μελλοντικές πιέσεις και κρίσεις (ανθεκτικότητα/ resilience).

Ως προς την ποιότητα ζωής, η προώθηση της ήπιας μετακίνησης και η ενίσχυση των δημόσιων μεταφορών, οι πεζοδρομήσεις, η υλοποίηση ενημερωτικών δράσεων, η προώθηση και υιοθέτηση έξυπνων τεχνολογιών για τις μετακινήσεις και την κατανάλωση ενέργειας, η αναβάθμιση και η αύξηση των δημόσιων πράσινων χώρων είναι μερικές εύκολες -και όχι δαπανηρές- λύσεις για τη βελτίωση του περιβάλλοντος, της υγείας και της κοινωνικής συνοχής των πόλεων μας.

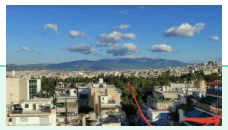

Ευχές για την Αθήνα του 2031, του Νίκου Αναστασόπουλου – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας, Άνεμος Ανανέωσης

Ως προς την ανθεκτικότητα, η ενίσχυση των τοπικών πρωτοβουλιών (όπως ενεργειακές κοινότητες, εθελοντικές ομάδες ανακύκλωσης) και της τοπικής οικονομίας (όπως ενίσχυση τοπικών παραγωγών, δημιουργία προγραμμάτων ανάπτυξης νέων δεξιοτήτων, ενίσχυση της νεανικής επιχειρηματικότητας), η προώθηση τοπικών δράσεων κυκλικής οικονομίας, οι δράσεις για τον περιορισμό της οικονομικής, φυλετικής και ηλικιακής περιθωριοποίησης και η υιοθέτηση λύσεων βασισμένων στη φύση (nature-based solutions) θα κάνουν τις πόλεις μας πιο δυνατές ώστε να

αντιμετωπίσουν τις περιβαλλοντικές, οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις του μέλλοντος.

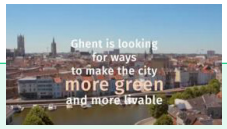

Livable Cities: Ghent, Belgium - BEGIN: an Interreg North Sea Region project

3.3.2 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως η Γάνδη (Βέλγιο)

Το 2017, η πόλη της Γάνδης ξεκίνησε μια επικοινωνιακή εκστρατεία για να πείσει τους κατοίκους να «απασφαλτώσουν» τους χώρους μπροστά από τα σπίτια τους. Η «απασφάλτωση» (de-pave) συνίσταται στην αφαίρεση των πλακών ή της ασφάλτου ώστε να αποκαλυφθεί το χώμα, δημιουργώντας χώρους πρασίνου. Τα οφέλη είναι πολλαπλά: μεγαλύτερη απορρόφηση του νερού σε περίπτωση καταιγίδων, μείωση της θερμοκρασίας περιβάλλοντος τις ζεστές ημέρες, αισθητική/οπτική βελτίωση και -σε περιπτώσεις που εφαρμόζεται σε μεγαλύτερους χώρους και πλατείες- μείωση των αέριων ρύπων μέσω φύτευσης κατάλληλων φυτών/δέντρων και δημιουργία ευχάριστων χώρων αναψυχής και κοινωνικής συναναστροφής. Με τη συνεργασία μιας τοπικής περιβαλλοντικής οργάνωσης, της GMF, η αρχική παρέμβαση αφορούσε 14 κατοικίες: σε 6 έγινε απασφάλτωση του κοινόχρηστου χώρου μπροστά από το σπίτι ενώ οι άλλες 8 επέλεξαν τη δημιουργία πράσινης πρόσοψης. Η επιτυχία του project ήταν τέτοια ώστε, με τη χρηματοδότηση πλέον του Δήμου Γανδης, η GMF έχει δημιουργήσει σχεδόν 1,400 πράσινες προσόψεις κατοικιών την περίοδο 2018–2021.

3.4 Η Πράσινη Συμφωνία και η Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ)

Οι δραστηριότητες που εμπίπτουν στην ΚΑΛΟ διέπονται από συγκεκριμένες αρχές και φέρουν χαρακτηριστικά που τις διαφοροποιούν από τις παραδοσιακές επιχειρήσεις που στοχεύουν στην μεγιστοποίηση του κέρδους και λειτουργούν σύμφωνα με ένα πιο ιεραρχικό και λιγότερο δημοκρατικό μοντέλο.

Στα τέλη του 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα νέο Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία που περιλαμβάνει μέτρα για την τόνωση αυτού του τομέα και τη δημιουργία θέσεων εργασίας, αναγνωρίζοντας τη συμβολή των φορέων της Κοινωνικής Οικονομίας στην προώθηση της πράσινης μετάβασης, ιδιαίτερα σε τοπικό επίπεδο. Πρόκειται κυρίως για συνεταιρισμούς, κοινωνίες αλληλοβοήθειας (mutual benefit societies), ενώσεις (συμπεριλαμβανομένων των φιλανθρωπικών οργανώσεων), ιδρύματα και κοινωνικές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στην Ευρώπη υπάρχουν 2,8 εκατομμύρια φορείς κοινωνικής οικονομίας, οι οποίοι απασχολούν 13,6 εκατομμύρια άτομα και προσφέρουν λύσεις σε βασικές προκλήσεις στις κοινωνίες μας.

Αξίζει, σε αυτό το σημείο, να σταθούμε στη σχέση μεταξύ Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας, ή ΚΑΛΟ εν συντομία. Η ΚΑΛΟ αποτελεί τη σύνθεση ανάμεσα στις οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας και τις πρακτικές που αναπτύσσουν οι πρωτοβουλίες της αλληλέγγυας οικονομίας. Αυτό γίνεται ακόμα πιο σαφές, εάν αναλύσουμε τα επιμέρους στοιχεία του όρου Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία[5]:

5. Εκπαιδευτική πλατφόρμα για την ΚΑΛΟ kalomathe.gr, Θεματική ενότητα 1 «Αποσαφηνίζοντας έννοιες», Σοφία Αδάμ. Πηγή: https://kalomathe.gr/

Με τον όρο κοινωνική οικονομία εννοούμε όλες τις οικονομικές δραστηριότητες που διεξάγονται από συλλογικές πρωτοβουλίες και διέπονται από τις εξής αρχές:

- ✓ Δίνουν προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους, καθώς και της ευρύτερης κοινότητας, και όχι στο κέρδος.
- ✓ Έχουν αυτόνομη διοίκηση, δηλαδή αποφασίζουν αυτόνομα τον τρόπο λειτουργίας τους.
- ✓ Εφαρμόζουν δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων με βάση την αρχή «ένα μέλος – μία ψήφος», ανεξάρτητα από τη συνεισφορά του κάθε μέλους στο κεφάλαιο.
- ✓ Κατά τη διανομή των κερδών, προβάδισμα έχουν τα μέλη και οι εργαζόμενοι/εργαζόμενες έναντι του κεφαλαίου.
- ✓ Η αλληλέγγυα οικονομία ενέχει περισσότερο τα χαρακτηριστικά κοινωνικού κινήματος:
- ✓ Δεν περιλαμβάνει μόνο τις δραστηριότητες που αναπτύσσουν οι επιχειρήσεις, αλλά και άλλες συλλογικές οικονομικές δραστηριότητες που αναπτύσσονται από τους πολίτες (ακόμα κι εάν δεν αποκτούν νομική μορφή, π.χ. παράλληλα νομίσματα).
- ✓ Δεν βασίζεται για τη βιωσιμότητά της αποκλειστικά στην αγορά, αλλά αντλεί πόρους και από τις πολιτικές αναδιανομής του κράτους και από τις σχέσεις αμοιβαιότητας που υπάρχουν μέσα στην κοινότητα αναφοράς.
- ✓ Στοχεύει συνήθως στην ευρύτερη κοινωνική ωφέλεια και όχι μόνο στην εξυπηρέτηση των συμφερόντων των μελών ενός εγχειρήματος.
- ✓ Χαρακτηρίζεται από μια πολιτική στόχευση, με την έννοια ότι επιχειρεί να μετασχηματίσει την υπάρχουσα κοινωνικοοικονομική οργάνωση.

Πλέον, χρησιμοποιείται όλο και συχνότερα ο όρος Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία – ΚΑΛΟ, σε μία προσπάθεια να τονιστεί η ώσμωση ανάμεσα στους δύο όρους και η μετασχηματιστική συστημική λογική τους.

The Social Solidarity Economy as a Strategy to Mitigate the Climate Crisis by Nadia Johanisova – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλάδας

Οι επιχειρήσεις της ΚΑΛΟ μπορούν να συμβάλλουν σε μια κοινωνικά δίκαιη πράσινη μετάβαση καθώς έχουν ως πρωταρχικό στόχο το συλλογικό κοινωνικό όφελος, διαμοιράζονται με ισότητα τα κέρδη και συναποφασίζουν για το που θα κατευθυνθούν τα τυχόν πλεονάσματα, αναπτύσσουν τοπικές συνεργασίες και δράσεις προκειμένου να απαντήσουν σε τοπικές ανάγκες.

3.4.1 Πώς μπορεί να συνεισφέρει η ΚΑΛΟ στην Πράσινη Συμφωνία;

Η Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ) είναι ένα ουσιαστικό εργαλείο για να αναιρέσουμε τα δομικά αίτια της σημερινής περιβαλλοντικής κρίσης και να διασφαλίσουμε ότι η πράσινη μετάβαση θα είναι κοινωνικά δίκαιη και συμπεριληπτική. Και αυτό γιατί, σε αντίθεση με τις επιχειρήσεις της κλασικής οικονομίας, οι οποίες στοχεύουν στη μεγιστοποίηση του κέρδους, οι επιχειρήσεις της ΚΑΛΟ:

- ✓ Έχουν στόχους πέραν του κέρδους, όπως κοινωνικούς (π.χ. κοινωνική ενσωμάτωση), πολιτιστικούς (π.χ. ενίσχυση τοπικών πολιτιστικών δράσεων), οικονομικούς (π.χ. συστήματα αμοιβαίας αποταμίευσης) και περιβαλλοντικούς (π.χ. δράσεις επαναχρησιμοποίησης). Με άλλα λόγια, πρωταρχικός στόχος των επιχειρήσεων ΚΑΛΟ δεν είναι το ατομικό οικονομικό κέρδος, αλλά το συλλογικό κοινωνικό όφελος.

- ✓ Έχουν δημοκρατική διακυβέρνηση και ισότιμη διανομή των κερδών και των κινδύνων. Σε αντίθεση με τις κλασικές επιχειρήσεις των απρόσωπων μετοχών, των διαφόρων funds και των πλουσιοπάροχα αμειβόμενων (αλλά ανεύθυνων σε περίπτωση κατάρρευσης) μελών του ΔΣ, στα εγχειρήματα ΚΑΛΟ οι μέτοχοι είναι πραγματικοί άνθρωποι, οι οποίοι συνήθως εργάζονται για το εγχείρημα ΚΑΛΟ, εκλέγουν δημοκρατικά το ΔΣ και μπορούν να συμμετάσχουν σε αυτό, είναι συνυπεύθυνοι για τις ζημίες, είναι αλληλέγγυοι με τα άλλα μέλη και άλλες παρόμοιες πρωτοβουλίες, διαμοιράζονται με ισότητα τα κέρδη και συναποφασίζουν για το πώς θα διαμοιραστούν ή που θα κατευθυνθούν τα τυχόν πλεονάσματα.

- ✓ Είναι ενσωματωμένες στον τόπο και τον χρόνο. Τα περισσότερα εγχειρήματα ΚΑΛΟ ξεκινούν για να αντιμετωπίσουν ένα τοπικό πρόβλημα και καθώς τα μέλη είναι και ιδιοκτήτες, το «μερίδιο» στην επιχείρηση ΚΑΛΟ, που συνηθέστερα έχει τη μορφή της συνεταιριστικής μερίδας, δεν μπορεί εύκολα να πωληθεί/μεταβιβαστεί σε κάποιον τρίτο, παρά μόνο με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης. Επιπλέον, πολύ συχνά τα εγχειρήματα ΚΑΛΟ συνεργάζονται με τοπικούς παραγωγούς/προμηθευτές και έχουν τοπικούς χρήστες/αποδέκτες. Γι' αυτόν τον λόγο είναι «δεμένες» με τον τόπο, όπως είναι δεμένες και με τον χρόνο: βασικό μέλημα των μελών των εγχειρημάτων ΚΑΛΟ είναι πώς η δράση τους θα επηρεάσει και θα αλλάξει το μέλλον του τόπου και της κοινότητάς τους, και πώς αυτό θα επιτευχθεί με σεβασμό στο παρελθόν.

3.4.2 Ενισχύοντας την ΚΑΛΟ στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, στην Ελλάδα στα τέλη του 2022 υπήρχαν 1.834 ενεργά εγχειρήματα ΚΑΛΟ. Ωστόσο, τα παραπάνω στοιχεία αντικατοπτρίζουν μόνο ένα μέρος του πανοράματος της ΚΑΛΟ στην Ελλάδα. Αυτό συμβαίνει γιατί στην Ελλάδα παρατηρείται το φαινόμενο της κατακερματισμένης συνεταιριστικής νομοθεσίας[6], το οποίο με απλά λόγια σημαίνει ότι υπάρχουν διαφορετικές μορφές που διέπονται από διαφορετικούς νόμους, εποπτεύονται από διαφορετικές αρχές και καταχωρούνται σε διαφορετικά μητρώα. Έτσι, λοιπόν, δεν μπορούμε να έχουμε μια συνολική εικόνων των εγχειρημάτων με νομική μορφή (π.χ. Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις, Συνεταιρισμοί Εργαζομένων, Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, Δασεργατικοί Συνεταιρισμοί, Αστικοί Συνεταιρισμοί, Ιδρύματα, Σύλλογοι, Ενεργειακές Κοινότητες, κ.ο.κ.), των τομέων δραστηριοποίησής τους, του κύκλου εργασιών τους, των Ετήσιων Μονάδων Εργασίας (ΕΜΕ) τους και της συμβολής της ευρύτερης Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας στο ΑΕΠ της Ελλάδας. Δεδομένων των παραπάνω, προτείνονται σχετικά μέτρα για τη χαρτογράφηση και ενίσχυση των εγχειρημάτων ΚΑΛΟ:

- ✓ Ενοποίηση της συνεταιριστικής νομοθεσίας, είτε με έναν Νόμο-Πλαίσιο, όπως στην περίπτωση της Γαλλίας, είτε ακόμη και με τη δημιουργία ενός κώδικα νομοθεσίας για την ΚΑΛΟ, παρόμοια με τον Συνεταιριστικό Κώδικα της Πορτογαλίας.

- ✓ Αξιοποίηση διαθέσιμων θεσμικών εργαλείων, όπως ενδεικτικά: α) η παραχώρηση κινητής και ακίνητης περιουσίας, β) οι δημόσιες συμβάσεις κοινωνικής αναφοράς, γ) οι προγραμματικές συμβάσεις ανάμεσα σε εγχειρήματα ΚΑΛΟ και φορείς του δημοσίου, δ) η ενίσχυση φορέων ΚΑΛΟ από τη Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης (ΔΥΠΑ) και η επιχορήγηση φορέων ΚΑΛΟ μέσω των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων.

- ✓ Περαιτέρω θεσμικές κινήσεις για α) την ενεργοποίηση του Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας, που αν και έχει νομοθετηθεί δεν έχει λειτουργήσει, β) την επαναλειτουργία του προγράμματος των Κέντρων Στήριξης Φορέων ΚΑΛΟ[7], και γ) την εκπόνηση Δημοτικών

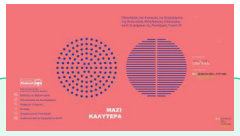

«Μαζί καλύτερα» ΚΑΛΟ και πανδημία/Podcast #1 – Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ Ελλαδάς, Alterthess

Φθινοπωρινό Σχολείο για το Συνεταιριστικό Δίκαιο και τις Δημόσιες Πολιτικές «Ε-Συν. Νο.Δ.Ο.Σ» – Με την υποστήριξη του Ιδρύματος Χάινριχ Μπελ Ελλάδας

6. Δουβίτσα, Ι. (2019). Η ελληνική συνεταιριστική νομοθεσία. Από τον κατακερματισμό στην ενοποίηση. Ίδρυμα Χάινριχ Μπελ – Γραφείο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα. Διαθέσιμο στο https://gr.boell.org/el/2020/03/10/i-elliniki-synetairistiki-nomothesia-apo-ton-katakermatismo-stin-enopoiisi

7. Τα έντεκα Κέντρα Στήριξης Φορέων ΚΑΛΟ (από τα 89 που είχαν προκηρυχθεί) λειτούργησαν για 30 μήνες, την περίοδο 2019–2021, ως «σημεία ενημέρωσης» για θέματα που αφορούν την ΚΑΛΟ, παροχής συμβουλευτικής υποστήριξης κοινωνικών επιχειρηματιών, υποψηφίων κοινωνικών και άλλων φορέων ΚΑΛΟ.

ή/και Περιφερειακών Στρατηγικών και Επιχειρησιακών Σχεδίων για την ΚΑΛΟ από τους αρμόδιους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης[8] σε συνεργασία με Ενώσεις Φορέων ΚΑΛΟ[9].

Πέραν των παραπάνω και σύμφωνα με εξελίξεις που παρατηρούνται τόσο στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή όσο και σε διάφορες τοπικές αρχές ανά τον κόσμο, υπάρχει μια σειρά προτάσεων που θα μπορούσε να συμβάλει στην ανάπτυξη βοηθητικών δημόσιων πολιτικών για την ΚΑΛΟ:

- ✓ Μετακίνηση της Διεύθυνσης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας από το Υπουργείο Εργασίας στο Υπουργείο Ανάπτυξης, ακολουθώντας τη λογική της ενσωμάτωσης της ΚΑΛΟ σε όλους τους τομείς, αντί της εστίασης μόνο στο εργασιακό σκέλος. Ενδεικτικά, το Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία εκπονήθηκε από τη Γενική Διεύθυνση Εσωτερικής Αγοράς, Βιομηχανίας, Επιχειρηματικότητας και ΜΜΕ (DG GROW) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

- ✓ Η ενσωμάτωση (integration and mainstreaming) της ΚΑΛΟ σε αναπτυξιακά, περιβαλλοντικά και πολιτισμικά[10] σχέδια, προγράμματα και στρατηγικές, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

- ✓ Δημιουργία ευνοϊκού πλαισίου μεταβιβάσεων/εξαγορών επιχειρήσεων από τα εργαζόμενα άτομα (workers' buyout) και μετατροπής τους σε εγχειρήματα ΚΑΛΟ σε περιπτώσεις πτώχευσης και συνταξιοδότησης, με την υποστήριξη φορέων του Δημοσίου (π.χ. ΔΥΠΑ), χρηματοδοτικών φορέων (π.χ. συνεταιριστικές τράπεζες) και υποστηρικτικών φορέων για εγχειρήματα ΚΑΛΟ σε θέματα εκπαίδευσης και συμβουλευτικής.

- ✓ Σύμπραξη του δημόσιου τομέα με εγχειρήματα ΚΑΛΟ (π.χ. δημοτική αρχή με Ένωση Φορέων ΚΑΛΟ) για τη δημιουργία υποδομών ως κοινά, όπως ενδεικτικά α) η δημιουργία κεντρικού σημείου (hub) για τα εγχειρήματα ΚΑΛΟ του δήμου και η διαχείρισή του από τα ίδια τα εγχειρήματα, β) η συμμετοχή δημόσιων φορέων σε εκστρατείες δημόσιας συμμετοχικής χρηματοδότησης (civic crowdfunding) για έργα με κοινωνικό, περιβαλλοντικό ή/και πολιτισμικό αντίκτυπο που υλοποιούνται από τυπικά και άτυπα εγχειρήματα ΚΑΛΟ μέσα από σχετικές πλατφόρμες.

Πλατφόρμα κοινοτικής χρηματοδότησης goteo.org

8. Σημειώνεται ότι μέχρι στιγμής μόνο η Περιφέρεια Κρήτης έχει κινηθεί σε αυτή την κατεύθυνση, οπότε η Περιφερειακή Στρατηγική και το Επιχειρησιακό Σχέδιο για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία αποτελεί προϊόν διαβούλευσης (2021). Μέχρι στιγμής δεν έχει μεταφραστεί σε δημόσιες πολιτικές.

9. Οι Ενώσεις Φορέων ΚΑΛΟ αποτελούν τον συλλογικό περιφερειακό φορέα διάχυσης και συνηγορίας της ΚΑΛΟ (Άρθρο 9 του Ν. 4430/2016).

10. Ενδεικτικά, οι ΚΟΙΝΣΕΠ αποκλείονται από τα προγράμματα του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού.

3.4.3 Καλές πρακτικές: Κάν' το όπως οι Από Κοινού – Κοινωνικός Συνεταιρισμός Αυτάρκειας, Κρήτη (Ελλάδα)

Το Από Κοινού είναι ένας κοινωνικός συνεταιρισμός που ιδρύθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης το 2013. Πρόκειται για ένα συνεργατικό εγχείρημα οριζόντιας ιεραρχίας που δραστηριοποιείται στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων, από καλλιέργειες μικρής κλίμακας με οικολογικές και απολύτως φυσικές μεθόδους. Όλες οι αποφάσεις λαμβάνονται συλλογικά σε τακτικές εβδομαδιαίες συνελεύσεις μελών, εργαζόμενων και εθελοντών του συνεταιρισμού, και ο συνεταιρισμός υιοθετεί τις αρχές της ηθικής και δίκαια αμειβόμενης εργασίας. Από τα προϊόντα που παράγονται, φρέσκα και εποχικά, ένα μέρος διανέμεται κατ' οίκον στους υποστηρικτές του συνεταιρισμού, ένα δεύτερο μέρος κατευθύνεται στο εστιατόριο του Από Κοινού στο κέντρο του Ηρακλείου και, τέλος, ένα άλλο μέρος χρησιμοποιείται στην παραγωγή τυποποιημένων/συσκευασμένων προϊόντων υψηλής διατροφικής αξίας που διατίθενται προς πώληση. Παράλληλα, το Από Κοινού δραστηριοποιείται στο πεδίο του πολιτισμού (με διοργάνωση και συμμετοχή σε σεμινάρια, εκθέσεις και συζητήσεις), της εκπαίδευσης (μέσα από τη συνεργασία με το παιδικό εργαστήρι ελεύθερης εκπαίδευσης της ΚΟΙΝΣΕΠ «Παιδόκηπος»), αλλά και της κοινωνικής αλληλεγγύης (μέσω της υποστήριξης ευάλωτων κοινωνικών ομάδων).

Από Κοινού – Κοινωνικός Συνεταιρισμός Αυτάρκειας

Αντί επιλόγου: Μία ΝΕΑ Πράσινη Συμφωνία(;)

Όπως αναδεικνύεται σαφώς από όλα τα παραπάνω, η Πράσινη Συμφωνία, όπως διαμορφώνεται μέχρι στιγμής, έχει πολλά (και καλά) να προτείνει για τους περιβαλλοντικούς και οικονομικούς στόχους, αλλά ελάχιστα (και νεφελώδη) για τους κοινωνικούς. Ίσως αυτό το έλλειμμα να καλυφθεί το επόμενο διάστημα, όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ξεκαθαρίσει πώς η Πράσινη Συμφωνία θα συμβάλλει και στους τρεις (αμοιβαία υποστηρικτικούς) πυλώνες της βιωσιμότητας: τον περιβαλλοντικό, τον οικονομικό και τον κοινωνικό. Μέχρις ότου συμβεί αυτό, όμως, το βάρος για να μην καταλήξει η Πράσινη Συμφωνία «κενό γράμμα» για τους πολίτες πέφτει στις εθνικές κυβερνήσεις, στους θεσμικούς φορείς (Ευρωπαϊκό και εθνικά κοινοβούλια) και στην κοινωνία των πολιτών, τους επιστημονικούς και επαγγελματικούς φορείς.

Στην παρούσα έκθεση παρουσιάζονται κάποιες προτάσεις για το πώς η Ελλάδα θα μπορούσε να οργανώσει τη δική της Πράσινη Συμφωνία με τέτοιο τρόπο, ώστε να έχει και κοινωνικά βιώσιμο χαρακτήρα. Σε αυτόν τον σχεδιασμό, ο οποίος απαιτεί την ενεργή συμμετοχή όλων μας, αξίζει να έχουμε κατά νου τις αρχές μιας άλλης διάσημης «Συμφωνίας» που προτάθηκε σχεδόν έναν αιώνα νωρίτερα. Το 1932, ο Αμερικανός Πρόεδρος Φράνκλιν Ντ. Ρούζβελτ, προκειμένου να ξεπεράσουν οι ΗΠΑ τη μεγάλη οικονομική ύφεση του μεσοπολέμου, οραματίστηκε μια Νέα Συμφωνία (New Deal) βασισμένη σε τρεις αρχές (τα περίφημα 3Rs):

- ✓ **R**elief – Ανακούφιση των θιγόμενων και οικονομικά πληγέντων πολιτών,
- ✓ **R**ecovery – Ανάκαμψη της οικονομίας, και
- ✓ **R**eform – Αναμόρφωση του οικονομικού συστήματος, ώστε να μην επαναληφθούν αντίστοιχες κρίσεις.

Αντίστοιχα, η παρούσα έκθεση υποστηρίζει ότι πρέπει να σχεδιάσουμε το δικό μας Green NEW Deal, μια Ελληνική ΝΕΑ Πράσινη Συμφωνία, που θα στοχεύει να επιτύχει τα 3Α:

- ✓ **Α**νακούφιση του πιεζόμενου φυσικού μας περιβάλλοντος,
- ✓ **Α**ναδιάρθρωση του τρόπου που λειτουργεί και παράγει η οικονομία μας, και
- ✓ **Α**λλαγή στο πώς συμπεριφερόμαστε και ενεργούμε ως καταναλωτές, πολίτες και συνάνθρωποι.

ISBN: 978-618-5580-32-2